
De vuist als uitlaatklep?

Een onderzoek naar verklaringen voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld

G.J.S. Hogenelst

280126

Prof. Dr. J.F.A. Braster

Tweede beoordelaar: Dr. Th. Veld

Rotterdam, oktober 2011

Opleiding Sociologie, Faculteit der Sociale Wetenschappen

Erasmus Universiteit Rotterdam

Woord vooraf

Geweld is een thema dat bij velen zowel afkeer al fascinatie oproept. Dit geldt ook zeker voor mijzelf. Toen ik op zoek ging naar een afstudeeronderwerp dat zou passen binnen de masteropleiding Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid leek het mij dan ook heel leuk om te onderzoeken in hoeverre jongerengeweld zich specifiek manifesteert in grote steden en welke factoren van invloed zouden kunnen zijn op deze verhouding. Toen ik bezig was met het afronden van mijn onderzoek, bleek maar weer eens hoe actueel dit onderwerp is: in grote steden in Groot-Brittannië vonden in augustus 2011 vele rellen plaats tussen jongeren en de Britse politie.

In dit onderzoek wordt onder andere gekeken naar de rol die gevoelens van frustratie bij jongeren spelen wanneer zij geweld plegen. Zijn jongeren gewelddadig doordat ze hun frustraties niet op andere manieren kunnen uiten dan op een negatieve fysieke - ofwel gewelddadige - manier en fungeert geweld daarmee voor hen als uitlaatklep? Omdat dit een van de centrale theorie in dit onderzoek is, is gekozen voor de titel "De vuist als uitlaatklep?".

Ik wil allereerst mijn begeleider, Sjaak Braster, ontzettend bedanken voor alle tijd die hij heeft besteedt aan de begeleiding van dit onderzoek. Toen ik besloot een kwantitatief onderzoek te doen was ik me ervan bewust dat ik hulp nodig zou hebben bij het statistische gedeelte, en hij heeft altijd ruim de tijd genomen om me hierbij te ondersteunen. Afgezien van zijn vakkundige oordeel en adviezen ben ik hem ook als persoon heel erg gaan waarderen.

Ten tweede ik mijn tweede beoordelaar Theo Veld bedanken, die tijd noch moeite gespaard om ontzettend snel mijn scriptie te lezen en te beoordelen. Ik weet hoe uniek dit is en wil hem daarom zeer hartelijk bedanken.

De afgelopen twee jaar zijn een emotionele achtbaan voor mij geweest. Na een half jaar ziek te zijn geweest overleed op 25 april 2010 mijn vader, van wie ik zielsveel heb gehouden. Daardoor is het hele proces van schrijven een proces van ups, maar ook van veel downs geweest. Ik wil

mijn vriend Maarten bedanken, die er altijd voor me is geweest wanneer ik hem nodig had. Ook wil ik mijn broer Jonas bedanken voor alle steun waar ik blindelings op kon vertrouwen. Verder wil ik hem ook bedanken voor het tussentijds lezen van stukken en het zeer nuttige commentaar wat ik van hem kreeg. Als laatste wil ik mijn vrienden, op wie ik altijd heb kunnen bouwen, bedanken voor hun steun.

Tot slot wil ik tegen mijn vader zeggen dat waar hij ook is, ik altijd van hem zal blijven houden. Pap, je blijft voor altijd in mijn hart.

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	1
1.1 INTRODUCTIE	1
1.2 STEDELIJKHEID EN JONGERENGEWELD IN NEDERLAND	2
1.3 FORMULERING ONDERZOEKSVRAAG	6
1.4 RELEVANTIE	8
1.4.1 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	8
1.4.2 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	9
1.5 BESCHRIJVING EN OPBOUW VAN HET ONDERZOEK	9
2. LITERATUURSTUDIE	11
2.1 INLEIDING	11
2.2 FRUSTRATIE ALS BRON VAN GEWELD	11
2.2.1 ANOMIE EN FRUSTRATIE	11
2.2.2 FRUSTRATIE-AGRESSIE HYPOTHESE	12
2.2.3 FRUSTRATIE IN DE STAD?	15
2.3 SOCIALE NETWERKEN ALS VOORBEHOEDSMIDDEL VOOR GEWELDDADIG GEDRAG?	16
2.3.1 INLEIDING	16
2.3.2 SOCIAAL KAPITAAL	18
2.3.3 SOCIALE UITSLUITING	19
2.3.4 SOCIAAL KAPITAAL EN STEDELIJK JONGERENGEWELD	20
2.4 ALCOHOL, DRUGS EN GEWELD	22
2.4.1 INLEIDING	22
2.4.2 MIDDELENGBRUIK: ONDERZOEKSSTATISTIEKEN	22
2.4.3 MIDDELENGBRUIK: RELEVANT OF NIET?	25

3. CONCEPTUEEL MODEL EN HYPOTHESEN	26
3.1 SAMENVATTING VAN DE LITERATUUR	26
3.2 CONCEPTUEEL MODEL	27
3.3 HYPOTHESEN	28
4. DATA EN OPERATIONALISERING	31
4.1 DATA	31
4.2 OPERATIONALISERING	31
4.2.1 AFHANKELIJKE VARIABELE	31
4.2.2 ONAFHANKELIJKE VARIABELE	34
4.2.3 INTERVENIËRENDE VARIABELEN	35
4.2.4 CONTROLE VARIABELEN	45
5. RESULTATEN	51
5.1 BIVARIATE ANALYSES	51
5.1.1 STEDELIJKHEID	51
5.1.2 FRUSTRATIE	53
5.1.3 SOCIAAL KAPITAAL	55
5.1.4 MIDDELENGBRUIK	58
5.1.5 OVERZICHT BIVARIATE ANALYSES	63
5.2 MULTIVARIATE ANALYSES MET GEWELD ALS AFHANKELIJKE VARIABELE	63
5.2.1 STEDELIJKHEID	63
5.2.2 FRUSTRATIE, SOCIAAL KAPITAAL EN MIDDELENGBRUIK	64
5.2.3 CONTROLE VARIABELEN	66
5.2.4 INTERACTIE-EFFECTEN	68
5.3 DE INTERVENIËRENDE VARIABELEN VERKLAARD	74
5.3.1 FRUSTRATIE	75
5.3.2 SOCIAAL KAPITAAL	77
5.3.3 MIDDELENGBRUIK	79

6. CONCLUSIES	80
6.1 SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN	80
6.1.1 AANNAME OF VERWERPING VAN DE HYPOTHESEN	80
6.1.2 CONTROLE VARIABELEN	83
6.1.3 VARIABELENMODEL	84
6.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAAG	85
6.3 DISCUSSIE	87
6.4 BEPERKINGEN	88
6.5 AANBEVELINGEN VOOR BELEID EN VERVOLGONDERZOEK	90
6.5.1 BELEID	90
6.5.2 VERVOLGONDERZOEK	90
LITERATUURLIJST	92
BIJLAGEN	95

1. Inleiding

1.1 Introductie

Op 10 februari 2009 was in het Belgische landelijke dagblad De Morgen¹ het volgende artikel met de kop “Stedelijk geweld erger dan terrorisme in Europa” te lezen:

“Geweld en misdaad zijn een grotere bedreiging in de Europese steden dan het terrorisme. Dat heeft de Berlijnse senator Erhart Koerting gezegd op een internationale politieconferentie in de Duitse hoofdstad. Volgens de senator wordt er in het publieke debat te veel gefocust op de strijd tegen het terrorisme. Het risico is dat andere potentiële gevaren uit het oog verloren worden. Koerting wees erop dat er een aanzienlijke stijging is van de jeugdcriminaliteit in Berlijn. Er is een "betrekkelijk kleine groep" van 500 jongeren die zich veelvuldig te buiten gaan aan geweld en misdaad. Op de tweedaagse conferentie in Berlijn zijn ongeveer 1.800 hoge functionarissen van politie en veiligheidsstaf uit 66 landen bijeen. Ze bespreken er strategieën om terrorisme en misdaad aan banden te leggen.” (De Morgen, 10-02-2009).

Zonder in te gaan op de vraag hoe groot de bedreiging van terrorisme is in Europa laat dit bericht zien dat geweld in Europese steden hoog op de maatschappelijke en politieke agenda staat en dat de focus hierbij op jongeren ligt. Dit bericht is zeker niet uniek in zijn soort: de afgelopen jaren zijn er vaak berichten in het nieuws geweest met betrekking tot jongerengeweld. Hierbij valt te denken aan de rellen in 2005 in de Franse *banlieues*, maar dichterbij huis hebben we in 2007 enigszins vergelijkbare taferelen mee mogen maken in de Utrechtse wijk Ondiep. Hoewel de grootschalige voorbeelden die zojuist zijn aangehaald slechts incidenteel voorkomen, blijft jongerengeweld in de meeste Europese steden een actueel thema waar veel aandacht aan wordt besteed door zowel burgers als bestuurders. Zo werd er in Rotterdam-Zuid op 3 oktober 2010 door de landelijke Antilliaans-Arubaanse gemeenschap in Nederland een “Stop the Violence Mars” gehouden, om aandacht te vragen voor wapengeweld onder Antilliaanse en Arubaanse jongeren en dit geweld een halt toe te roepen. Deze mars werd gesteund door het

¹ De Morgen is de Belgische zusterkrant van de Nederlandse krant de Volkskrant

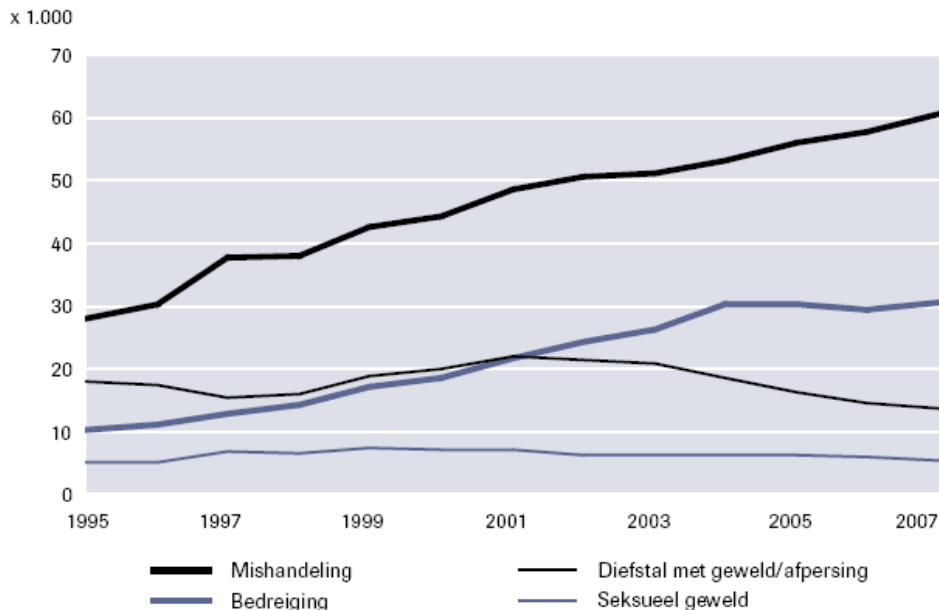
ministerie van VROM/VWI en door diverse gemeenten, stichtingen en artiesten. Is al deze aandacht voor jongerengeweld terecht, of worden jongeren door de politiek en de media ten onrechte als grote probleemgroep aangewezen? Komen de geweldstatistieken daarnaast überhaupt wel overeen met het heersende gevoel dat geweld een groeiend probleem is?

1.2 Stedelijkheid en jongerengeweld in Nederland

Cijfers laten zien dat geweldsmisdrijven inderdaad een actueel en groeiend probleem blijven in de Nederlandse samenleving: dit komt uit meerdere rapporten naar voren. Zo blijkt uit het WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid) rapport *Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam* door Engbersen, Snel en Weltevrede, dat er in Nederland tussen 1994 en 2002 een stijging te zien was van 532 naar 830 geweldsdelicten per 100.000 inwoners. Dit is een stijging van maar liefst 56%.² Ook wordt door de WRR geconcludeerd dat er in ons land een zeer ongelijke verdeling is van de veiligheid en dat dit gelegen is in het feit dat het aantal delicten in de grote steden verhoudingsgewijs veel hoger ligt dan het landelijke gemiddelde. Voor geweldsmisdrijven is deze ongelijke verdeling het sterkst: met name deze misdrijven komen verhoudingsgewijs in de grote steden beduidend vaker voor dan in de rest van het land (Engbersen et al. 2005: 39- 40). Deze stijgende lijn van geweldsmisdrijven is ook terug te zien in het WODC (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum) rapport *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008*: hieruit blijkt dat het aantal geregistreerde geweldsmisdrijven de afgelopen 25 jaar meer dan verviervoudigd is (van 26.000 in 1980 naar 112.000 in 2007). Deze geweldsmisdrijven worden onderverdeeld in mishandeling, bedreiging, diefstal met geweld en seksueel geweld (WODC 2009). In dit onderzoek wordt er gekeken naar de eerste twee soorten geweldsmisdrijven; mishandeling en bedreiging. Het gaat hier dus om fysiek geweld, zoals dat zowel op straat als thuis gebeurt. In figuur 1.1 is te zien dat mishandeling en bedreiging al jaren tot de meest voorkomende geweldsmisdrijven behoren en dat ook de toename bij deze misdrijven het grootst is.

² Deze cijfers zijn afkomstig van CBS - Statline.

Figuur 1.1 Geregistreerde geweldsmisdrijven naar type

Bron: WODC, *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008*.

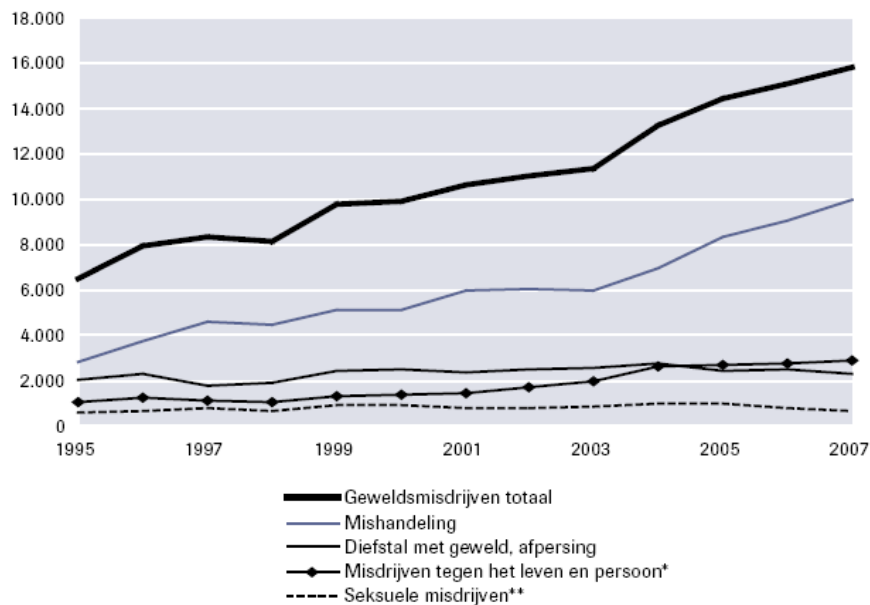
Een voor de hand liggende vraag behelst waarom dit onderzoek specifiek is gericht op gewelddadig gedrag onder jongeren, en niet op gewelddadig gedrag in het algemeen. Zoals eerder beschreven werd zijn incidenten met betrekking tot jongerengeweld de afgelopen jaren regelmatig in het nieuws geweest en blijft jongerengeweld een thema dat mensen in de samenleving bezig houdt. Men moet hierbij echter voor ogen houden dat jongerengeweld een relatief recent begrip is.

Bij studies naar geweld tot halverwege de 20e eeuw werd geen onderscheid gemaakt tussen jongeren en volwassenen, waardoor het begrip 'jongerengeweld' niet eens bestond. Jongeren en ouderen vormden samen één onderzoeksobject. Als er bij het bestuderen van geweld al een onderscheid werd gemaakt tussen verschillende groepen, was dit onderscheid gebaseerd op verschillen in de maatschappelijke status van groepen. In de 20e eeuw veranderde dit beeld langzaam en werden agressie en geweld onder jongeren steeds meer als een op zichzelf staand probleem gezien. De oorzaak hiervan is gelegen in de verschuiving van de kijk op adolescentie door de eeuwen heen. In de 18^e eeuw werd überhaupt niet gereflecteerd over kindertijd en adolescentie, waardoor factoren die kenmerkend zijn voor die leeftijdscategorie -

zoals veranderingen op het gebied van zelfstandigheid - nooit als oorzaak voor gewelddadig gedrag werden gezien. Toen er in de 19^e en begin 20^e eeuw meer aandacht werd besteed aan jongeren en de bijbehorende kenmerkende ervaringen voor hun leeftijd werd ook jongerengeweld als aparte problematiek erkend (Spierenburg 2000). Door deze specifieke kenmerken zou het zomaar kunnen zijn, dat geweld dat door jongeren wordt gepleegd ook hele andere verklaringen met zich meebrengt dan geweld dat door mensen uit een hogere leeftijdscategorie wordt gepleegd.

Het feit dat jongerengeweld als aparte problematiek wordt bestudeerd is echter niet alleen gebaseerd op theoretische overwegingen. De Amerikaanse criminoloog Alfred Blumstein stelt dat "Young people are overrepresented as both victims and perpetrators of violence." (Blumstein 2002: 39). Hoewel dit citaat van Blumstein van toepassing is op jeugdgeweld in de Verenigde Staten aan het einde van de jaren '80 en het begin van de jaren '90 van de 20e eeuw, is er ook in Nederland in de statistieken met betrekking tot gewelddadig gedrag onder jongeren een stijgende lijn te herkennen. Wanneer we kijken naar geweldsmisdrijven die door jongeren gepleegd zijn zien we hierin van 1995 tot 2007 jaarlijks een aanzienlijke stijging. Dit is te zien in figuur 1.2.

Figuur 1.2 Gehoorde minderjarige verdachten wegens geweldsmisdrijven

* Bedreiging, (poging) doodslag/moord, overige misdrijven tegen het leven, en dood en lichamelijk letsel door schuld.

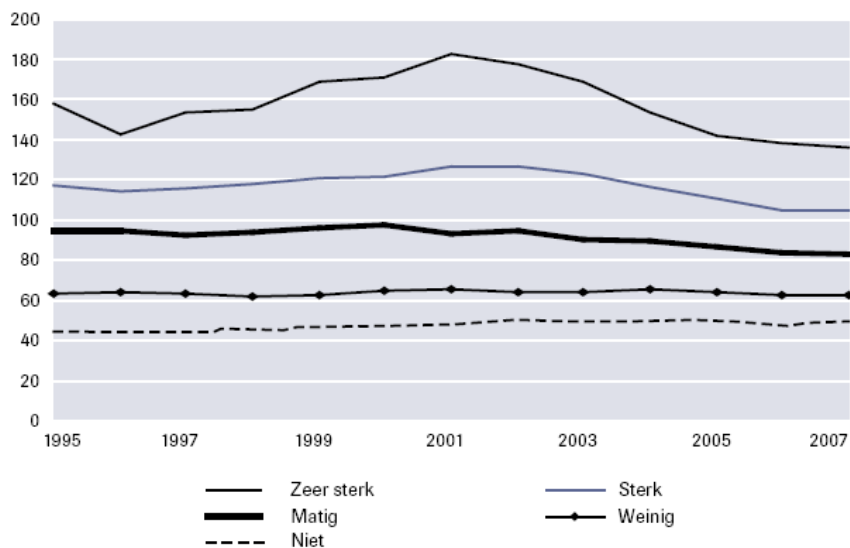
** Verkrachting, feitelijke aanranding der eerbaarheid en overige seksuele misdrijven.

Bron: WODC, *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008*.

De vraag die centraal staat in dit onderzoek is gericht op de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. We hebben zojuist gezien dat jongerengeweld in Nederland een stijgende lijn vertoont, maar hoe verhoudt de mate van stedelijkheid zich tot dit geweld? Cijfers met betrekking tot de stedelijkheid van jongerengeweld in Nederland zijn op het moment van schrijven niet bekend. De stedelijkheid van criminaliteit (waaronder ook geweldsmisdrijven) is echter wel duidelijk te zien in figuur 1.3. Zonder uitzondering blijkt dat hoe sterker verstedelijkt een gebied is, des te meer criminaliteit er per 1000 inwoners van 12-79 jaar plaatsvindt. De figuur geeft echter maar gedeeltelijk inzicht in de hoofdvraag van dit onderzoek, aangezien hieruit niet duidelijk wordt welk deel van de geregistreerde criminaliteit bestaat uit geweldsmisdrijven. Dit was wel op pagina 2 te lezen, waar uit het WRR-rapport van Engbersen et al. bleek dat deze ongelijke geografische verdeling van criminaliteit bij geweldsmisdrijven het sterkst is. Verder is dit onderzoek gericht op jongeren, terwijl figuur 1.3 cijfers voor de Nederlandse bevolking in de leeftijd van 12-79 jaar laat zien. Hoewel figuur 1.3 dus weinig inzicht geeft in de hoofdvraag van dit onderzoek, duidt deze er wel op dat we zouden kunnen

verwachten dat jongerengeweld ook meer voorkomt in gemeenten die sterker verstedelijkt zijn. Gewelddadigheden maken immers wel deel uit van de criminaliteit in Nederland, en jongeren maken deel uit van de leeftijdscategorie 12-79 jaar.

Figuur 1.3 Geregistreerde criminaliteit* naar stedelijkheid**

* Per 1.000 inwoners van 12-79 jaar.

** Stedelijkheid van een gemeente: op basis van aantal adressen per oppervlakte-eenheid.

Bron: WODC, *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008*.

1.3 Formulering onderzoeksvraag

In dit onderzoek wordt getracht de relatie tussen stedelijkheid en gewelddadig gedrag onder jongeren in kaart te brengen, waarbij op basis van bestaande (sociologische) theorieën verschillende mogelijke verklarende factoren naar voren worden gebracht. Deze theorieën zullen hier beknopt worden toegelicht en in het volgende hoofdstuk wordt uitgebreid op elke theorie in gegaan. De eerste theorie heeft betrekking op gevoelens van frustratie die jongeren kunnen ervaren. Wanneer we Émile Durkheim's theorie van anomie in grote steden volgen, zou dit erop kunnen wijzen dat men eerder gefrustreerd raakt in sterker verstedelijkte gebieden, door de manier waarop interacties tussen mensen vorm krijgen (een hogere mate van anomie). De frustratie-agressie hypothese laat zien waarom deze gevoelens van frustratie kunnen leiden tot agressie en gewelddadig gedrag. De tweede theorie op basis waarvan de relatie tussen

stedelijkheid en jongerengeweld wellicht kan worden verklaard heeft te maken met de sociale netwerken die mensen tot hun beschikking hebben, in Pierre Bourdieu's terminologie ook wel sociaal kapitaal genoemd. Onder andere Ferdinand Tönnies heeft geanalyseerd hoe de overgang van de traditionele naar de moderne samenleving zijn uitwerking heeft gehad op interacties tussen mensen en waardoor sociale netwerken in het dorp hechter dan in de stad zijn. Wanneer een hecht sociaal netwerk, waarmee tegelijk ook meer sociale controle wordt gecreëerd, er voor zorgt dat men minder snel gewelddadig gedrag vertoont, zou hieruit kunnen worden afgeleid dat men in de stad meer geweld aantreft dan in het dorp. Tot slot wordt er gekeken naar verdovende middelen zoals alcohol en drugs, die vaak als risicofactor bij gewelddadig gedrag naar voren worden gebracht. Wanneer er door jongeren meer middelen worden gebruikt naarmate de gemeente sterker verstedelijkt is, zou dit ook een verklaring kunnen geven voor de waarschijnlijk positieve relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld.

Eén van de centrale aspecten van dit onderzoek behelst de specifieke kenmerken van het dorp en de stad. Uit bovenstaande theorieën kan grofweg de stelling worden afgeleid dat anomie kenmerkend is voor de stad en sociaal kapitaal voor het dorp. In dit onderzoek wordt getracht te achterhalen wat de invloed van deze specifieke kenmerken is voor jeugd geweld in beide soorten omgevingen. Dit betekent, dat wanneer anomie en een beperkt sociaal kapitaal inderdaad zouden zorgen voor 'desintegratie' van de samenleving, dat terug te zien zou zijn in een verschil in de mate van jongerengeweld. Kortom: dit geweld zou meer terug te vinden moeten zijn in sterker verstedelijkte gebieden.

Uit de zojuist beschreven theorieën die centraal staan in dit onderzoek kan de volgende onderzoeksvraag worden afgeleid:

Welke relatie is er tussen stedelijkheid en jongerengeweld, en in hoeverre is die (waarschijnlijk positieve) relatie te verklaren met frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik?

In hoofdstuk 3 zullen de hypothesen, die op basis van de literatuur in hoofdstuk 2 afgeleid kunnen worden, van de onderzoeksvraag worden geformuleerd.

1.4 Relevantie

1.4.1 Maatschappelijke relevantie

Mijns inziens past dit onderzoek als afsluitende thesis uitstekend in de masteropleiding Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid. Het centrale vraagstuk in dit onderzoek speelt een betekenisvolle rol in Nederlandse grote steden. We hebben kunnen zien dat er van 1995 tot 2007 jaarlijks een aanzienlijke stijging is geweest van het aantal geweldsmisdrijven dat door jongeren werd gepleegd. Op basis van verschillende nieuwsberichten tussen 2008 en nu valt te concluderen dat (stedelijk) jongerengeweld een onverminderd actueel thema in de samenleving blijft. In het krantenartikel op pagina 1 van dit onderzoek was te lezen dat ongeveer 1.800 hoge functionarissen van politie en veiligheidsstaf uit 66 landen in 2009 in Berlijn bijeen kwamen om onder andere te bespreken hoe stedelijk jongerengeweld kan worden aangepakt. Daarom is het uitermate belangrijk om in kaart te brengen hoe stedelijkheid en jongerengeweld met elkaar samenhangen en welke verklaringen er zijn te vinden voor de waarschijnlijk hogere mate van jongerengeweld in sterker verstedelijkte gebieden. Dit onderzoek kan een bijdrage leveren aan een betere en efficiëntere aanpak van jongerengeweld in Nederlandse grote steden, waardoor dit geweld (deels) teruggedrongen zou kunnen worden.

Dit onderzoek is specifiek gericht op jongerengeweld, omdat ik van mening ben dat onderzoek op dit gebied, naast het in kaart brengen en daarmee een bijdrage leveren aan de aanpak van dit maatschappelijke probleem, nog een andere grote maatschappelijke relevantie heeft. De veelvuldig gebruikte zin “jongeren zijn de toekomst” impliceert dat het toekomstbeeld van Nederland, of eigenlijk van elke samenleving, wordt bepaald door hoe de jongeren van nu zich ontwikkelen tot volwassen burgers. Om invloed uit te kunnen oefenen op hoe dit toekomstbeeld eruit zal zien is het dus belangrijk om extra aandacht te besteden aan hoe mensen zich in hun jongere jaren ontwikkelen. Voor jongeren geldt dat hun socialisatieproces nog niet is voltooid, waardoor het aanzienlijk gemakkelijker is om hun gedrag te veranderen dan het gedrag van volwassenen. Er wordt door de staat veel geld uitgetrokken om jongeren op het rechte pad te brengen en te houden. Een belangrijke voorwaarde om dit beleid te kunnen laten slagen is het vergaren van informatie over wat jongeren ertoe aanzet om gewelddadig gedrag te

vertonen, zodat hier preventief op gereageerd kan worden. Daarom vind ik het zeer nuttig om meer inzicht te krijgen in de oorzaken van gewelddadig gedrag onder jongeren, met als resultaat dat er een specifieke aanpak voor jongeren kan worden ontwikkeld die in het huidige beleid gericht op 'probleemjongeren' kan worden geïmplementeerd.

1.4.2 Wetenschappelijke relevantie

Naast de maatschappelijke relevantie is ook de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek groot. In de huidige wetenschappelijke literatuur met betrekking tot stedelijk jongerengeweld, ligt er een grote focus op culturele verklaringen zoals klassenverschillen en raciale verschillen (zie bijvoorbeeld Wacquant en Wilson 1989), economische verklaringen zoals armoede en werkloosheid (bijvoorbeeld Wilson 1996) en politieke verklaringen zoals bezuinigingen op de verzorgingsstaat (bijvoorbeeld Wilson 1987). Er is nog niet veel onderzoek gedaan naar de sociale verklaringen die in dit onderzoek naar voren worden gebracht om de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld beter te begrijpen. Daarom kan dit onderzoek een wetenschappelijke bijdrage leveren aan de literatuur die er in dit deelgebied van de sociologie momenteel beschikbaar is. Bovendien biedt dit onderzoek een kijk vanuit verschillende perspectieven op stedelijk jongerengeweld. Naast een sociaal-psychologisch uitgangspunt wordt er ook vanuit een sociologisch uitgangspunt naar het onderwerp gekeken. Zodoende draagt dit onderzoek bij aan verschillende disciplines in de wetenschap.

1.5 Beschrijving en opbouw van het onderzoek

Dit onderzoek is onderverdeeld in verschillende hoofdstukken. In de literatuurstudie die in hoofdstuk 2 volgt worden de verschillende theorieën, die al beknopt uiteengezet werden bij de formulering van de onderzoeksvraag, uitgebreid behandeld. Er worden verbanden gelegd tussen deze theorieën en de verklaring die zij mogelijk bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. In hoofdstuk 3 zullen op basis van de literatuurstudie verschillende hypothesen worden afgeleid van de onderzoeksvraag, waarna de relaties tussen alle concepten in een conceptueel model schematisch zullen worden weergegeven. In hoofdstuk 4 zullen de concepten die in deze hypothesen voorkomen, samen met een aantal controle variabelen,

geselecteerd worden uit het databestand POLS 2003 en worden geoperationaliseerd. Hoofdstuk 5 behelst het empirische gedeelte van het onderzoek. Met behulp van het statistische programma SPSS zullen de in hoofdstuk 3 geformuleerde hypothesen worden getoetst en al dan niet worden verworpen. De resultaten hiervan zullen worden gerapporteerd. In hoofdstuk 6 zal een samenvatting van de bevindingen worden gegeven op basis waarvan de onderzoeksvraag zal worden beantwoord. Hieruit zullen de conclusies worden getrokken. Tot slot zullen de conclusies in het licht worden geplaatst van de huidige wetenschappelijke discussie op dit gebied en zullen eveneens enkele aanbevelingen worden gedaan voor beleid gericht op de aanpak van jongerengeweld in Nederlandse steden en voor vervolgonderzoek.

2. Literatuurstudie

2.1 Inleiding

In deze literatuurstudie wordt uitvoerig ingegaan op reeds bestaande literatuur met betrekking tot geweldscriminaliteit in steden. Hierbij zal aandacht worden besteed aan verschillende mogelijke verklaringen voor de veronderstelling dat geweldsmisdrijven in de stad relatief vaker gepleegd worden dan in minder verstedelijkte gebieden. Ten eerste zal worden uiteengezet hoe Émile Durkheim's concept van anomie in combinatie met de frustratie-agressie hypothese van Dollard et al. een sociaal-psychologisch inzicht kan bieden in de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Ten tweede zal aan de hand van het door Pierre Bourdieu ontwikkelde concept van sociaal kapitaal (en de daarmee samenhangende sociale uitsluiting die in steden plaats kan vinden) een sociologische blik worden geworpen op deze relatie. Tot slot wordt bekeken welke rol het gebruik van verdovende middelen kan spelen bij het vertonen van gewelddadig gedrag en in welke mate middelengebruik plaatsvindt in zowel stedelijke als minder verstedelijkte gebieden.

2.2 Frustratie als bron van geweld

2.2.1 Anomie en frustratie

Op de stijgende criminaliteitscijfers waar we in Nederland mee te maken hebben zijn vele interpretaties mogelijk. De Britse socioloog Anthony Giddens stelt dat deze stijgende cijfers, die in vrijwel alle geïndustrialiseerde samenlevingen in mindere of meerdere mate terug te vinden zijn, representatief zouden kunnen zijn voor het gegeven dat steeds meer mensen zich niet gewaardeerd voelen in de samenleving waar zij deel van uitmaken (Giddens 2001: 331). Dit gevoel zou kunnen resulteren in gevoelens van frustratie, omdat men niet op die manier die men zou willen in de samenleving is geïntegreerd. Émile Durkheim (1897-1951) heeft in zijn werk *The Division of Labor in Society* een analyse gemaakt van de manier waarop de organisatie van samenlevingen invloed uitoefent op het gedrag van het individu. Hij zag in zijn tijd veel sociale veranderingen plaatsvinden - onder andere de overgang van een traditionele naar een

moderne samenleving - waardoor oude normen steeds minder van toepassing waren op de nieuwe samenleving. Dit proces van snelle veranderingen, waardoor de samenleving geen controle meer over haar leden heeft, noemde hij anomie. Voorbeelden hiervan, zoals economische veranderingen en massale bevolkingsgroei, hebben tot gevolg dat mensen gedesoriënteerd raken en anomie ervaren doordat ze geen richtlijnen meer hebben aan de hand waarvan ze hun levens kunnen organiseren. Door de vervaging van sociale normen komt de natuurlijke hebzucht van mensen naar boven, en juist door deze vervaging van normen hebben mensen geen grenzen, aan de hand waarvan ze hun behoeftes onder controle kunnen houden. Dit heeft volgens Durkheim tot resultaat dat mensen onbeperkte behoeftes krijgen en geen middelen hebben om deze behoeftes te bevredigen, waardoor men gedoemd is tot een gefrustreerd leven vol onbereikbare doelen. Deze anomie heeft ook implicaties voor de samenleving: onder andere hogere criminaliteitscijfers en zwakkere banden met familie, de buurt waarin men woont en vrienden zijn het gevolg (Durkheim 1947).

2.2.2 Frustratie-agressie hypothese

Een interessante theorie die inzicht biedt in de relatie tussen het gefrustreerde leven en de hogere criminaliteitscijfers die Durkheim ziet ontstaan, is de frustratie-agressie hypothese. De frustratie-agressie hypothese werd reeds in de jaren '30 van de 20^e eeuw door Dollard et al. (1939) ontwikkeld en is - met wat aanpassingen en uitbreidingen - nog steeds een actuele en veelgebruikte theorie in de psychologie. Bij deze hypothese wordt er gekeken naar agressie (wat vergelijkbaar is met gewelddadig gedrag) en wordt er een verband gelegd tussen dit gedrag en het hebben van frustratie. Onder frustratie wordt hier (in lijn met Durkheim) verstaan het onderbreken van een doelgerichte actie, kortom: men wordt gehinderd in het bereiken van een beoogd doel. Neal Miller heeft de frustratie-agressie hypothese van Dollard et al. uit 1939 verder ontwikkeld en daarom wordt zijn definitie hier gebruikt. Bij de frustratie-agressie hypothese wordt er ten eerste vanuit gegaan dat wanneer men agressie ziet, er een grote kans is dat de agressieve persoon of groep geconfronteerd is met frustratie. Ten tweede wordt ook aangenomen dat wanneer er sprake is van frustratie van individuen of groepen, dit agressie tot gevolg heeft. Het eerste gedeelte van deze hypothese is volgens Miller te verdedigen, en hij stelt

zelfs dat “[...] the occurrence of aggression always presupposes the existence of frustration.” (Miller 1941: 338). Het tweede gedeelte van de hypothese is iets gecompliceerder en de formulering zoals die te vinden is in het boek van Dollard et al. leidde destijds tot nogal wat verwarring. Het leek erop dat er werd gesteld dat wanneer er sprake is van frustratie, dit altijd en alleen tot agressie leidt. Miller nuanceert dit door ten eerste te stellen dat agressie een van vele zaken is waartoe frustratie kan leiden.

Ten tweede maakt hij een onderscheid tussen de stimulatie van agressie en het daadwerkelijk plaatsvinden van agressie. Een frustrerende situatie brengt een heleboel stimuli met zich mee, waarvan de drang tot agressie er één kan zijn. Per situatie verschilt het of deze drang tot agressie, of iets anders de meest overheersende stimulans is. Wanneer één of meer andere stimuli welke niet samengaan met agressie sterker zijn, zullen deze als reactie plaatsvinden en zal het plaatsvinden van agressie op zijn minst tijdelijk worden voorkomen. Miller geeft hierbij als voorbeeld de straffen die in onze samenleving staan op het vertonen van agressie; deze zijn vaak een bron van stimuli die niet samengaan met agressief gedrag. Ook dit heeft weer gevolgen: het kan ertoe leiden dat de oorspronkelijke stimuli die bij de frustrerende situatie horen gereduceerd worden, waardoor de drang tot agressie ook afneemt en er dus geen agressief gedrag zal plaatsvinden. Het kan er echter ook toe leiden dat doordat de oorspronkelijke stimuli worden gereduceerd, de op één na sterkste stimulans zal plaatsvinden. Dit kan betekenen dat er alsnog agressie plaatsvindt, maar wanneer een andere stimulans sterker is zal er nog steeds geen sprake zijn van agressie en herhaalt het proces zichzelf. Hieruit volgt volgens Miller dat hoe langer de frustratie aanhoudt en hoe meer opeenvolgende reacties dit voortbrengt, hoe groter de kans is dat op een gegeven moment agressie het sterkst is en alsnog zal plaatsvinden (Miller 1941: 338-339).

Leonard Berkowitz heeft de frustratie-agressie hypothese een belangrijke toevoeging gegeven. Berkowitz stelt dat bepaalde emoties niet buiten beschouwing kunnen worden gelaten als we kijken hoe frustratie tot agressie kan leiden, waarbij hij met name doelt op de emotie van woede. Woede zou in deze context fungeren als een interveniërende variabele tussen frustratie en agressie. Doordat woede volgens Berkowitz niet noodzakelijkerwijs tot agressie hoeft te

leiden, hoeft frustratie dus ook niet per definitie tot agressie te leiden (Berkowitz 1962). Dat frustratie tot agressie kan leiden is echter niet slechts een theoretische aanname: Berkowitz haalt in een later essay als bewijs voor de frustratie-agressie hypothese een reeks onderzoeken aan waaruit dit verband is gebleken. Hierbij komen niet alleen onderzoeken met als studieobject (jonge) kinderen en volwassenen voorbij, maar zelfs een onderzoek met dieren. Hij verwijst naar een studie van Azrin, Hutchinson en Hake uit 1966, waarbij duiven werden getraind om een sleutel op te pikken, door middel van een beloning bestaande uit voedsel. Toen de getrainde duiven plotseling geen beloning meer kregen voor hun uitgevoerde actie leidde dit tot frustratie. Deze frustratie leidde vervolgens tot agressie op het moment er een nieuwe duif bij de getrainde duiven in de kooi werd gezet; de nieuwe duif werd aangevallen door de andere duiven (Berkowitz 1966: 7-8).

Clayton Robarchek heeft de frustratie-agressie hypothese nader onder de loep genomen met behulp van etnografische data. Hij is het niet eens met de harde kritiek die door de jaren heen is gekomen op de frustratie-agressie hypothese - deze zou onder andere onjuist en irrelevant zijn - maar hij beaamt wel dat de oorspronkelijke hypothese te simpel is, doordat er slechts een eenvoudig theoretisch stimuli-respons schema, met daarin alleen psychologische factoren, als oorzaak voor agressief gedrag wordt aangedragen. Robarchek komt zelf met een nieuw theoretisch kader waarin niet alleen op psychologisch niveau, maar ook op fysiologisch en socio-cultureel niveau, naar menselijke emoties en met name naar de relatie tussen frustratie en agressie wordt gekeken. Op deze manier kan ook de relatie tussen iemands emoties zoals angst en woede en het daaropvolgende vertoonde gedrag beter worden begrepen en zelfs worden voorspeld. De etnografische data die Robarchek hierbij gebruikt hebben betrekking op de Semai. De Semai zijn een politiek autonome bevolkingsgroep in Maleisië waarvan de cultuur als een van de minst gewelddadige ter wereld wordt gezien (Robarchek 1977). Zij hanteren verschillende termen zoals "hoin", "pehunan", "srnglook" en "sasoo", die allen betrekking hebben op frustraties die kunnen ontstaan wanneer men niet wordt bevredigd in bepaalde behoeftes (zoals honger of seksuele lust). Deze termen geven aan om welke mate van frustratie het gaat en waar de frustratie door wordt veroorzaakt. Doordat de Semai van jongs af aan worden opgevoed met de overtuiging dat de opwindende die volgt op het hebben van frustraties

zelf als iets bedreigends moet worden gezien, is er vrijwel geen sprake van daadwerkelijk gewelddadig gedrag. Doordat men is aangeleerd angst te hebben voor deze staat van opwinding, voelt het zich bevinden in een frustrerende situatie al als bedreigend aan. Op frustraties volgt dus angst in plaats van woede. De Semai kunnen uiteraard wel gevoelens van woede hebben, maar Robarchek laat met behulp van zijn nieuwe theoretische kader zien hoe deze gekoppeld zijn aan angst. In de praktijk komt het er bijvoorbeeld op neer dat wanneer een kind ongehoorzaam is, deze nooit geslagen zal worden, omdat de Semai bang zijn dat het kind hierdoor zou kunnen te komen overlijden. Dit geldt voor gewelddadig gedrag in het algemeen; de Semai vertonen dit gedrag niet uit angst voor de gevolgen hiervan (Robarchek 1977). Ook Whiting & Child (1953) concluderen bij hun onderzoek naar de invloed van jeugdervaringen op iemands persoonlijkheid dat angst bij deze vroege ervaringen een grote rol speelt. Zij stellen dat de onrealistische angst jegens andere personen, die mensen in hun jeugd ervaren, bij adolescenten leidt tot angstigheid voor agressie. Als we de (onrealistische) angst die mensen in hun jeugd ervaren als frustrerend zouden benoemen, zou dit dus betekenen dat frustratie leidt tot angst voor agressie in plaats van het vertonen van agressief gedrag.

2.2.3 Frustratie in de stad?

Er zijn uit de wetenschappelijke hoek dus verschillende geluiden te horen als het gaat om de relatie tussen frustratie en agressie. Aan de hand van de beschikbare data in dit onderzoek zal worden bekeken welk verband er is te vinden tussen frustratie en gewelddadigheid. Wanneer we teruggaan naar Durkheim's concept van anomie en dit betrekken op de onderzoeksvraag van dit onderzoek, is de logische vervolgvraag of er een verschil is tussen de mate van anomie in stedelijke en minder verstedelijkte gebieden. Durkheim stelde dat gevoelens van anomie zich ontwikkelen op plekken waar snelle veranderingen plaatsvinden. Wanneer we vergelijken hoe zowel rurale als urbane gebieden zich in de 20^e eeuw ontwikkeld hebben, blijkt dat het de steden zijn waar vooral aan het einde van de 20^e eeuw in een korte tijdsperiode zeer veel veranderingen hebben plaatsgevonden. Terwijl plattelandsarbeiders massaal uit rurale gebieden weggetrokken naar de steden, ontwikkelden de steden zich onder andere door de - door deze migratiestromen ontstane - hogere bevolkingsdichtheid in een rap tempo (Lin & Mele 2005).

Saskia Sassen heeft van deze ontwikkeling van steden in haar werk uitgebreide analyses gemaakt met behulp van het door haar geïntroduceerde begrip van de 'global city' (Sassen 1991 en Sassen 1994). Durkheim voorzag in zijn tijd echter ook al dat het juist in de steden zou zijn waar men anomie het meeste zou aantreffen. Volgens hem waren de plattelandsarbeiders ontworteld doordat zij hun hechte, kleinschalige, rurale gemeenschap achter zich hadden gelaten en zich ook nog eens moesten aanpassen aan het drukke sociale leven in de stad (waar een heel andere cultuur en levensstijl heerste). Re-integratie en groepsvorming werd hen bovendien nog extra moeilijk gemaakt door de constante stroom van mensen naar de stad (de Jong 2003: 84).

Uit het feit dat er vooral in de steden veel veranderingen hebben plaatsgevonden, valt af te leiden dat het - zoals ook Durkheim aan het begin van de 20e eeuw al stelde - aannemelijk is dat het ook juist daar is waar anomie en de daarmee gepaard gaande frustratie het meest zijn terug te vinden. Met dit uitgangspunt zal in dit onderzoek worden bekeken of er in stedelijke gebieden meer jeugdgeweld plaatsvindt dan in minder verstedelijkte gebieden en of dit te verklaren valt met frustratie.

2.3 Sociale netwerken als voorbehoedsmiddel voor gewelddadig gedrag?

2.3.1 Inleiding

Wanneer we kijken naar factoren die mogelijk een rol kunnen spelen bij de relatie tussen stedelijkheid en gewelddadig gedrag, lijkt het mij zeer vruchtbaar om niet alleen naar interne aspecten die vanuit het individu komen te kijken, maar juist ook naar externe factoren die van buitenaf invloed uit kunnen oefenen op dat individu. Deze externe factoren zien we terug in de vorm van relaties en sociale samenhang tussen mensen, wat in de sociologie ook wel sociale cohesie wordt genoemd. Deze sociale cohesie neemt in het dorp andere vormen aan dan in de grote stad, wat inzicht zou kunnen geven in de relatie tussen stedelijkheid en geweld. Om de verschillen in vormgeving tussen sociale cohesie in het dorp en in de stad te kunnen begrijpen moet eerst bekeken worden hoe de huidige moderne samenleving waarin we ons nu bevinden

is ontstaan. Hiervoor moet worden teruggekeken naar het begin van de industrialisering aan het einde van de 19^e eeuw.

Vele sociologen hebben de overgang van de traditionele samenleving - vóór de industrialisering - naar de moderne samenleving geanalyseerd en daarbij gekeken wat voor invloed dit heeft gehad op sociale cohesie tussen mensen (Komter, Burgers en Engbersen 2000). In paragraaf 2.2 was al te lezen hoe Durkheim op basis van deze overgang zijn concept van anomie ontwikkelde en ook constateerde hij dat de banden tussen de mens en zijn omgeving zwakker zouden worden. Een tijdgenoot van Durkheim, de socioloog Ferdinand Tönnies (1855-1936), heeft geprobeerd deze overgang van de traditionele naar de moderne samenleving te analyseren door een indeling te maken in twee typen samenlevingen: de *Gemeinschaft* en de *Gesellschaft*. Tönnies was van mening dat in de nieuwe *Gesellschaft* de nadruk lag op individualisering: individuele gevoelens en behoeften kwamen in de plaats van de traditionele sterke banden die men had met het gezin, de buurt en vrienden in de oude *Gemeinschaft*. Andere sociologen zoals Max Weber en Talcott Parsons hebben allen hun eigen uitwerking van deze theorie gemaakt, maar het komt er grofweg op neer dat de mens in de industriële samenleving een zakelijke levensinstelling heeft, waarbij sociale relaties overwegend functioneel zijn en emotionele relaties meer op de achtergrond verdwijnen (Komter et al. 2000: 27-31). Gezien het feit dat de industrialisering zich veel sneller en grootschaliger voltrok in stedelijke dan in minder verstedelijkte gebieden - er wordt in de volksmond ook wel van sommige dorpen gezegd dat 'de tijd er heeft stilgestaan' - , was de 'industriële mens' zoals deze net werd beschreven ook veel meer een verschijnsel dat in de steden was terug te zien. In ogenschouw nemend dat de meeste niet- tot matig verstedelijkte gemeenten in Nederland nog steeds bestaan uit (meerdere) kleine dorpen, lijkt het mij aannemelijk dat tot op de dag van vandaag de emotionaliteit en intensiviteit van sociale relaties sterker is in minder verstedelijkte dan in stedelijke gebieden.

In deze paragraaf zal worden uiteengezet welk verband er tussen de vormgeving van sociale relaties en jeugdgeweld kan worden gelegd. Hiervoor wordt eerst Pierre Bourdieu's concept van sociaal kapitaal toegelicht, waardoor we inzicht krijgen in hoe een sociaal netwerk als *asset* kan worden ingezet om maatschappelijk succes te vergaren. Vervolgens zal blijken hoe

elke vorm van sociale samenhang - en dus ook het al dan niet tot de beschikking hebben van sociaal kapitaal - ook sociale uitsluiting met zich meebrengt en hoe deze uitsluiting kan leiden tot gewelddadig gedrag.

2.3.2 Sociaal kapitaal

Pierre Bourdieu probeert de sociale wereld om ons heen te begrijpen en te verklaren door verschillende vormen van kapitaal te onderscheiden. Het kapitaal waartoe men beschikking kan hebben is volgens Bourdieu onder te verdelen in economisch kapitaal, cultureel kapitaal en sociaal kapitaal. Onder sociaal kapitaal kunnen we volgens Bourdieu verstaan “[...] het geheel van bestaande of potentiële hulpbronnen dat voortvloeit uit het bezit van een meer of minder geïnstitutionaliseerd duurzaam netwerk van relaties van onderlinge bekendheid en erkentelijkheid - ofwel uit het lidmaatschap van een groep - dat elke van zijn leden de ruggesteun geeft van het collectieve kapitaalbezit, een ‘geloofsbrief’ die hen in ruime zin des woords kredietwaardig maakt.” (Bourdieu 1989: 132). In eenvoudigere bewoording bestaat sociaal kapitaal uit de relaties en connecties die men tot zijn beschikking heeft. Hoeveel sociaal kapitaal iemand bezit hangt dus af van de grootte van diens relatienetwerk, maar ook van de hoeveelheid kapitaal die de mensen die zich in dit netwerk bevinden zelf weer tot hun beschikking hebben. Het hebben van een relatienetwerk komt niet uit zichzelf tot stand; hiervoor moet men bewust investeren in het opbouwen en onderhouden van sociale contacten. Deze contacten zijn op korte of lange termijn direct bruikbaar. Bourdieu stelt dat het sociaal kapitaal, dat de basis vormt van een groep mensen, in handen kan liggen van slechts één persoon of een kleine groep actoren. Zo kan één persoon bijvoorbeeld een hele groep vertegenwoordigen en daarmee spreken en handelen in naam van de groep. Bourdieu noemt dit ‘diffuse delegatie’. Het komt erop neer dat de personen in de groep met het meeste aanzien de eer van het collectief verdedigen wanneer de eer van de minst aanzienlijke leden wordt bedreigd. Daarentegen worden individuele misstappen van groepsleden beperkt doordat de verantwoordelijkheden van elk groepslid duidelijk worden afgebakend. Wanneer iemand echter als last voor de groep wordt gezien kan deze persoon worden uitgestoten of worden geëxcommuniceerd (Bourdieu 1989).

Volgens Bourdieu kunnen de verschillende kapitaalsoorten worden afgeleid van economisch kapitaal; economisch kapitaal is de wortel van alle andere soorten kapitaal. Het is echter ook zo dat de “[...] getransformeerde, verholde vormen van economisch kapitaal nooit volstrekt tot die definitie te reduceren zijn, omdat zij hun meest specifieke effecten juist daar produceren waar zij verhullen (...) dat zij geworteld zijn in economisch kapitaal, en dat dit (...) de grondslag van hun specifieke effecten vormt.” (Bourdieu 1989: 138). Hieruit kan worden afgeleid dat wanneer men in het bezit is van de combinatie van sociaal- en economisch kapitaal, men bepaalde goederen en diensten kan verkrijgen die niet toegankelijk zijn wanneer men slechts in het bezit is van economisch kapitaal. Sociaal kapitaal heeft dus verschillende positieve gevolgen voor diegenen die het tot hun beschikking hebben. Zo wordt het bijvoorbeeld gemakkelijker om banen te verwerven, maar kan men ook rekenen op hulp van mensen uit het netwerk bij emotionele en/of financiële tegenslagen. Omgekeerd betekent dit echter dat wanneer men weinig sociaal kapitaal tot zijn beschikking heeft, men ook een beperktere toegang tot goederen en diensten heeft. De verschillen in omvang van het sociaal kapitaal dat mensen tot hun beschikking hebben, heeft als gevolg dat er ongelijke kansen op maatschappelijk succes voor deze mensen kunnen ontstaan. Dit kan uiteindelijk leiden tot sociale uitsluiting van individuen of groepen.

2.3.3 Sociale uitsluiting

Anthony Giddens heeft het in zijn basiswerk *Sociology* in het hoofdstuk *Poverty, Welfare and Social Exclusion* over de relatie tussen sociale uitsluiting en criminaliteit. Giddens belicht verschillende aspecten van sociale uitsluiting, zoals het wonen in een wijk waar weinig sociale voorzieningen³ aanwezig zijn en het hebben van minder mogelijkheden om (buitenshuis) activiteiten in de vrije tijd te ondernemen. Een derde aspect van sociale uitsluiting is het hebben van een zwak of gelimiteerd sociaal netwerk, wat kan leiden tot een minimaal contact met anderen en sociale isolatie. Volgens Giddens zijn veel mensen geneigd te denken dat jongeren geen voor de hand liggende kandidaten zijn voor sociale uitsluiting. De reden hiervoor is gelegen in het feit dat jongeren aan het begin van het ‘echte’ leven staan, waarbij zij hun hele carrière

³ Giddens haalt hierbij parken, sportvelden, culturele centra en theaters als voorbeelden aan.

en gezinsleven nog in het vooruitzicht hebben en kunnen bouwen aan hun toekomst. Wat men vaak over het hoofd ziet is de uitdaging die de overgang van de tienertijd naar volwassenheid vergt. Veel jongeren hebben moeite om op een vloeiende manier in de samenleving te integreren, wat kan resulteren in allerlei vormen van sociale uitsluiting (Giddens 2001). Elliott Curry is een Amerikaanse socioloog die in de Verenigde Staten - vooral onder jongeren - onderzoek heeft gedaan naar de verbanden tussen sociale uitsluiting en criminaliteit. Curry stelt dat “[...] the standards of economic status and consumption that are promoted within society cannot be met through legitimate means by the socially excluded population.” (Giddens 2001: 331). Dit is volgens Curry te wijten aan het feit dat illegale middelen worden verkozen boven legale: criminaliteit wordt verkozen boven alternatieve middelen, zoals het politieke systeem en de georganiseerde gemeenschap (Giddens 2001).

Het verband tussen sociale uitsluiting en criminaliteit is ook terug te vinden in de Nederlandse samenleving. In het WODC- rapport *Geweld verteld* uit 2001 is te zien dat het hebben van ongelijke kansen, in combinatie met de toenemende sociale druk die in een prestatiegerichte maatschappij ontstaat, kan leiden tot gewelddadig gedrag. Dit zou te verklaren zijn, doordat mensen die zich ten onrechte achtergesteld voelen in de mogelijkheden die zij hebben tot sociale vooruitgang, sneller naar “[...] ongeoorloofde middelen grijpen om, desnoods met geweld, datgene te verwerven wat op andere manieren onbereikbaar lijkt. (WODC 2001: 2.2.1). De invloed van sociaal kapitaal op criminaliteit in Nederland is onderzocht door Akçomak en ter Weel (2008). Hun onderzoek heeft betrekking op gemeentes vanaf 30.000 inwoners en zij komen tot de conclusie dat een toename van het sociaal kapitaal in een gemeente leidt tot een afname van de criminaliteit, en dat 10% van de totale variatie in criminaliteit kan worden verklaard door middel van sociaal kapitaal (Akçomak en ter Weel 2008: 2-3).

2.3.4 Sociaal kapitaal en stedelijk jongerengeweld

Volgens het WODC zijn er sociale indicatoren aan te wijzen, die de toename van gewelddadig gedrag kunnen verklaren. Onder deze indicatoren vallen onder andere sociale uitsluiting en alcohol- en drugsgebruik; deze laatste indicator zal in de volgende paragraaf aan bod komen. Ook in de kabinetsnota *Geweld op straat* wordt verwezen naar de samenhang tussen

toenemende sociale ongelijkheid, het verlies van sociale cohesie - met name in sommige (grote) steden - en het overmatige alcohol- en/of drugsgebruik door jongeren. Op basis van deze kabinetsnota en afleidend uit paragraaf 2.3.1 en paragraaf 2.3.2 wordt in dit onderzoek verondersteld dat mensen in minder verstedelijkte gebieden meer sociaal kapitaal genieten (gezien het verlies van sociale cohesie in deze gebieden minder groot is dan in de (grote) steden). Zoals we hebben kunnen zien brengt sociaal kapitaal zowel positieve als negatieve effecten met zich mee. De vraag die rijst, behelst of het verkeren in een groep welke gebaseerd is op netwerken van sociaal kapitaal vaker als voorbehoedsmiddel of versterkend middel werkt voor gewelddadig gedrag.

Alejandro Portes stelt dat één van de positieve effecten van sociaal kapitaal is dat zij functioneert als een bron van sociale controle (Portes 1998: 9). Hier valt tegenover te stellen dat wanneer iemand wordt uitgestoten uit een groep, er juist helemaal geen sociale controle meer is over het gedrag van de persoon in kwestie. Om in de groep of het sociale netwerk te kunnen blijven verkeren, dient men zich echter te beheersen en aan de wetten of ongeschreven regels van de groep te conformeren. Gezien het feit dat het deel uitmaken van een groep vele voordelen met zich meebrengt - zoals we hebben kunnen zien in de passage over voordelen van sociaal kapitaal -, is het aannemelijk dat mensen hun uiterste best doen om in een sociaal netwerk te (blijven) verkeren. Volgens deze laatste theorie zou het bezitten van veel sociaal kapitaal een voorbehoedsmiddel kunnen zijn voor het vertonen van gewelddadig gedrag. Op basis van het verband tussen (het gebrek aan) sociaal kapitaal en criminaliteit dat in paragraaf 2.3.3 werd uiteengezet, lijkt het mij zeer interessant om te onderzoeken of sociaal kapitaal ook een verklaring kan bieden als het gaat om de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Deze vraag is dan ook een van de belangrijke vragen van dit onderzoek die in de volgende hoofdstukken behandeld zal worden.

2.4 Alcohol, drugs en geweld

2.4.1 Inleiding

Het gebruik van alcohol en drugs wordt in de samenleving al decennia lang in verband gebracht met het plegen van geweld. Wanneer er in het nieuws berichten over geweldsmisdrijven verschijnen, is één van de eerste vragen die wordt gesteld of er alcohol of drugs in het spel is geweest. Niet alleen in de media, maar ook in de politiek is het verband tussen geweld en middelengebruik niet onbekend. Zoals in de vorige paragraaf al kort werd vermeld, wordt in zowel de kabinetsnota *Geweld op straat* als in het WODC- rapport *Geweld verteld* (respectievelijk verschenen in 1998 en 2001) overmatig alcohol- en/of drugsgebruik als een sociale indicator gezien die de toename van gewelddadig gedrag zou kunnen verklaren. Een mogelijke verklaring voor de relatie tussen verdovende middelen en gewelddadig gedrag is volgen het WODC terug te leiden tot schuldgevoelens bij de dader over zijn gewelddadige gedrag. Daders kunnen zichzelf moed indrinken zodat zij van tevoren niet stil hoeven te staan bij hun gedrag en eveneens eventuele remmingen kunnen overwinnen (WODC 2001). Het is echter de vraag of deze veronderstelde relatie tussen middelengebruik en geweld ook wordt gesteund door wetenschappelijk onderzoek. In de volgende paragraaf wordt hier uitgebreid op ingegaan.

2.4.2 Middelengebruik: onderzoeksstatistieken

Alcohol- en drugsgebruik worden in veel rapporten en onderzoeken onder één noemer geschaard, waarvan de oorzaak waarschijnlijk gelegen is in het feit dat de meeste mensen die drugs gebruiken ook alcohol gebruiken. Andersom hoeft dit echter zeer zeker niet het geval te zijn. Daarom is het mijns inziens problematisch om alcohol- en drugsgebruik blindelings samen te voegen. Bovendien zijn er duidelijke verschillen tussen de afzonderlijke gevolgen van alcoholgebruik en drugsgebruik. Parker en Auerhahn stellen dat alcoholconsumptie een vele malen grotere rol speelt met betrekking tot het plegen van geweld dan het gebruik van drugs:

“Study after study indicates that, even in samples containing relatively high baseline rates of illicit drug use, violent events are overwhelmingly more likely to be associated with the consumption of alcohol than with

any other substance. In fact, a review of the literature concerning rates of co-occurrence of violent crimes with the use of illicit substance fails to provide any support whatsoever for a link.” (Parker & Auerhahn 1998: 307).

Hoewel het verband tussen alcoholconsumptie en gewelddadigheid groter is dan het verband van laatstgenoemde met welk ander middel dan ook, wordt gesteld dat het aandeel van de geweldsdelicten dat überhaupt onder invloed van middelen wordt gepleegd niet erg groot is. In hun artikel halen Parker en Auerhahn cijfers naar voren van de Criminal Victimization Survey⁴ waaruit blijkt dat minder dan 5% van de geweldsdelicten werd gepleegd door daders die onder invloed waren van drugs, terwijl 20% van de delicten onder invloed van alcohol werd gepleegd. In het WODC-rapport *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming* door van der Laan en Blom uit 2006 komen nog lagere cijfers naar voren. In tabel 2.1 is te zien dat slechts 9,9% van de geweldsdelicten onder invloed van alcohol werd gepleegd, terwijl in 1,1% van de geweldsdelicten drugsgebruik aan de orde was. Opvallend in dit onderzoek is wel dat wanneer er specifiek wordt gekeken naar het delict “slaan met verwonding” er een veel hoger percentage van de plegers middelen gebruikt voorafgaand aan het delict; maar liefst 17,5% (van der Laan en Blom 2006).

Tabel 2.1 Middelengebruik naar type delict.

	Abs.	Alcohol of drugs gebruikt?			Waarvan	
		Geen van beide	Alcohol of drugs	Alcohol	Drugs	Combinatie alcohol en drugs
		%				
Totaal	527	84,3	15,7	11,6	2,3	1,9
Geweld	262	87,4	12,6	9,9	1,1	1,5
Vermogen	133	89,5	10,5	5,3	3,0	2,3
Vernieling	132	72,7	27,3	21,2	3,8	2,3

Bron: Van der Laan en Blom 2006.

⁴ Deze cijfers zijn van toepassing op het jaar 1991.

Uit meerdere wetenschappelijke onderzoeken komt naar voren dat vaker het slachtoffer dan de dader degene is die middelen heeft genuttigd. Uit een onderzoek uit 2005 door Lünemann en Bruinsma komt naar voren dat in 52% van de gevallen alleen het slachtoffer alcohol heeft geconsumeerd, in 37% van de gevallen alleen de dader en in 11% van de gevallen hebben beiden alcohol geconsumeerd (Lünemann en Bruinsma 2005). Ook de Amerikaanse gedragswetenschapper Linda Dahlberg komt in haar artikel over trends en risicofactoren met betrekking tot jeugdgeweld in de Verenigde Staten met cijfers die laten zien dat slachtoffers van geweld vaak middelen hebben gebruikt. Moordslachtoffers in verschillende landen blijken in 22% - 60% van de gevallen⁵ alcohol in hun bloed te hebben ten tijde van overlijden. Veel slachtoffers van geweld blijken ook drugs te hebben gebruikt, waarvan 13% - 33% cocaïne en 3% - 5% heroïne (Dahlberg 1998: 266). Dahlberg stelt dat alcohol- en drugsgebruik in de literatuur als één van de grote risicofactoren voor gewelddadig gedrag onder jongeren wordt gezien. Ook schrijft zij dat uit grote surveys onder high-school scholieren is gebleken dat er verbanden zijn tussen drugsgebruik en betrokkenheid bij geweld. Ondanks deze gegevens ziet Dahlberg nergens duidelijk bewijs voor een verband tussen middelengebruik en gewelddadig gedrag onder jongeren: "The contribution of alcohol and substance use to the current youth violence problem, however, is less clear." (Dahlberg 1998: 266). Wanneer demografische gegevens van jongeren met betrekking tot gewelddadig gedrag worden vergeleken met de gegevens met betrekking tot middelengebruik, blijken deze niet overeen te komen. Zo begint gewelddadig gedrag op eerdere leeftijd bij jongeren dan drugsgebruik en neemt dit gedrag ook af voordat het drugsgebruik afneemt. Verder is het verschil tussen mannen en vrouwen die drugs gebruiken relatief veel kleiner dan het verschil tussen mannen en vrouwen die gewelddadig zijn. Tot slot stelt Dahlberg dat de geweldsstatistieken van Afro-Amerikanen in de Verenigde Staten veel hoger zijn dan die van blanken, hoewel het drugsgebruik onder Afro-Amerikanen veel lager ligt. Uit veel onderzoeken blijkt dat een causaal verband tussen middelengebruik en gewelddadig gedrag niet te vinden is; mogelijk is er dan ook sprake van een schijnverband.

⁵ Dit is afhankelijk van het betreffende land, het gemiddelde percentage van de moordslachtoffers bij wie alcohol in het bloed is aangetroffen bedraagt 45%.

2.4.3 Middelengebruik: relevant of niet?

Tussen verschillende onderzoeken blijken er verschillen te vinden als het gaat om de cijfers van middelengebruik bij (gewelds-) misdrijven. Opvallender is echter, dat hoewel in de samenleving het idee heerst dat middelengebruik een grote risicofactor is voor het vertonen van gewelddadig gedrag, dit verband niet overtuigend terug te vinden blijkt te zijn in wetenschappelijk onderzoek. Er is dus een grote discrepantie is tussen de beeldvorming met betrekking tot middelengebruik als indicator voor gewelddadig gedrag, en de uitkomsten die naar voren komen in studies waarin dit verband is onderzocht. Het lijkt mij om deze reden zeer interessant en relevant om in dit onderzoek te bekijken welke relatie er is tussen middelengebruik en jongerengeweld.

De vraag rijst, hoe het kan dat er tot nu toe geen overtuigend bewijs is gevonden voor de rol van alcohol- en drugs bij gewelddadig gedrag, terwijl in de samenleving het beeld heerst dat deze twee factoren onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Wellicht is de verklaring hiervoor te vinden in de mogelijkheid dat er een interactie-effect plaatsvindt tussen andere factoren en middelengebruik. William Julius Wilson stelt in zijn werk *When Work Disappears* - evenals het WODC in paragraaf 2.4.1 - dat de aanwezigheid van een hoge mate van drugsactiviteiten in een buurt een indicator is voor sociale problemen (Wilson 1996: 59). Wilson legt echter een verband tussen verschillende factoren waardoor het steeds slechter kan gaan met een buurt. De nadruk ligt in zijn werk op werkloosheid en armoede, maar drugsgebruik en -handel, criminaliteit en geweld gaan hiermee gepaard en zorgen voor sociale problemen. Wellicht is het zo, dat wanneer de eerder genoemde mogelijke verklarende factoren frustratie en sociaal kapitaal in interactie met middelengebruik worden gemeten, zij een nog sterkere verklaring kunnen bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Wanneer dit het geval zou blijken te zijn, zou middelengebruik toch een prominentere rol moeten krijgen in onderzoek naar verklaringen voor geweld, en zou bovendien duidelijk worden waarom er tot nu toe geen overtuigend bewijs is gevonden voor het verband tussen middelengebruik en geweld. Om deze redenen zal in het empirische gedeelte van dit onderzoek ook de interactie tussen middelengebruik en frustratie op jongerengeweld worden getoetst, eveneens als de interactie tussen middelengebruik en sociaal kapitaal.

3. Conceptueel model en hypothesen

3.1 Samenvatting van de literatuur

Op basis van het literatuurhoofdstuk kunnen verschillende conclusies worden getrokken, waarvan in dit hoofdstuk hypothesen zullen worden afgeleid. Ten eerste kan aan de hand van Émile Durkheim's concept van anomie worden afgeleid dat des te sterker verstedelijkt een gebied is, des te meer men gevoelens van frustratie ervaart. Durkheim stelde dat op plaatsen waar snel en veel veranderingen plaatsvinden, sociale desintegratie het gevolg zou zijn. Hierdoor zou onder andere frustratie bij mensen ontstaan. Er is uiteengezet dat steden veel meer sociale veranderingen hebben doorgemaakt dan minder verstedelijkte gebieden, waardoor men in steden meer gevoelens van frustratie zou ervaren. Ten tweede kan van de frustratie-aggressie hypothese worden afgeleid dat frustratie kan leiden tot geweld.

Ten derde kan - aan de hand van Tönnies' theorie met betrekking tot de overgang van de traditionele- naar de moderne samenleving - worden afgeleid dat des te sterker verstedelijkt een gebied is, des te minder men beschikking heeft tot sociaal kapitaal. Er is gebleken hoe de hechte, emotionele relaties in de stad minder terug te vinden zijn dan in minder verstedelijkte gebieden. Ten vierde kan worden verondersteld dat hoe minder sociaal kapitaal men heeft, hoe sneller men gewelddadig gedrag vertoont. Het tot de beschikking hebben van veel sociaal kapitaal kan om verschillende in hoofdstuk 2 beschreven redenen - zoals sociale controle vanuit de groep waarvan men deel uitmaakt - bescherming bieden tegen gewelddadig gedrag, terwijl een gebrek aan dit sociale kapitaal kan zorgen voor sociale uitsluiting. Bovendien brengt een gebrek aan sociaal kapitaal gevoelens van onmacht met zich mee, doordat men doelen niet op een legale manier kan realiseren. Wanneer men als gevolg naar illegale middelen grijpt kan dit leiden tot gewelddadig gedrag.

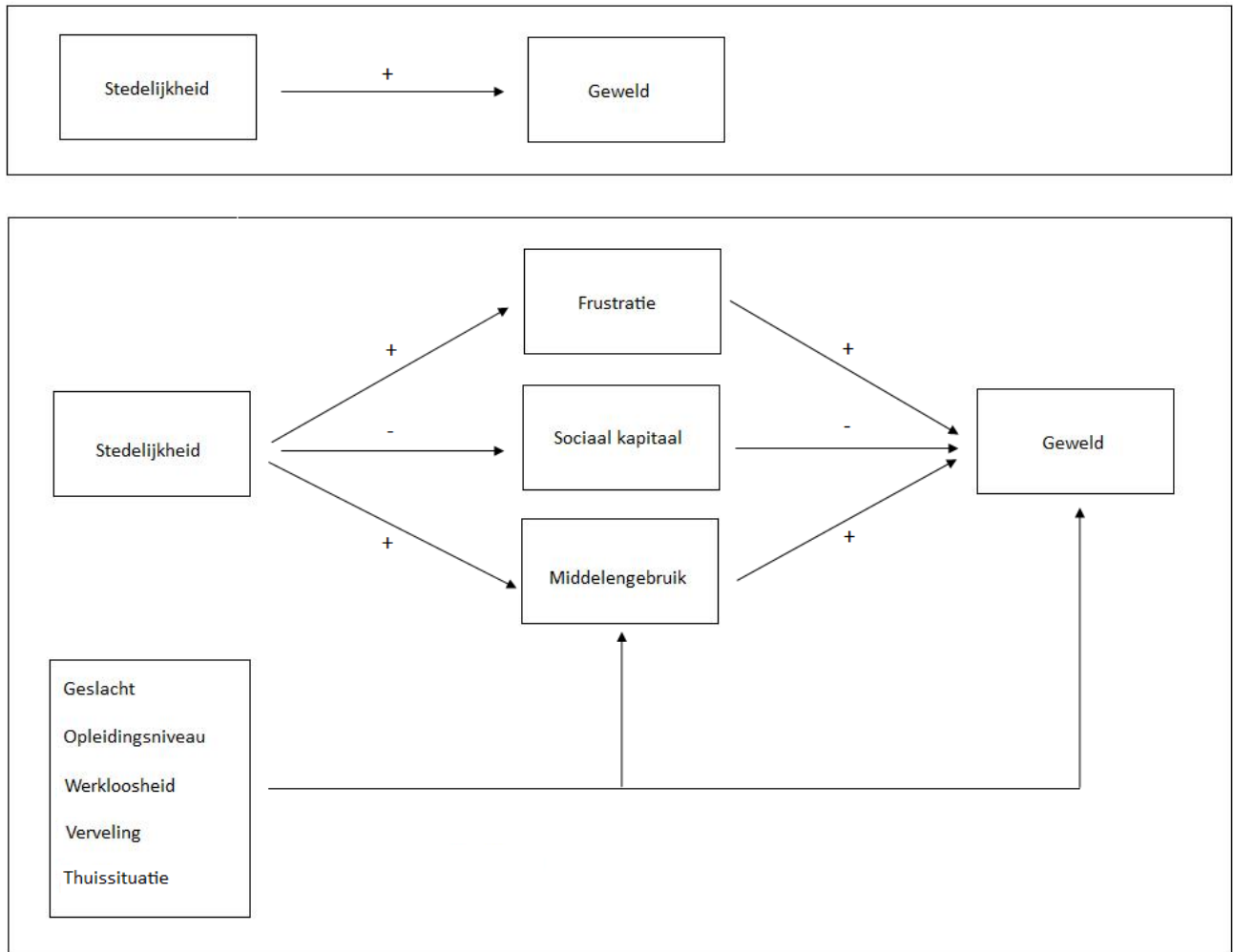
Een vijfde conclusie die van de eerste vier conclusies kan worden afgeleid is de veronderstelling dat jongeren in meer verstedelijkte gebieden sneller over gaan tot geweldpleging dan in minder verstedelijkte gebieden. Tot slot hebben we gekeken naar middelengebruik, waarvan in de beeldvorming rond geweld verondersteld wordt dat het een belangrijke risicofactor is. Deze status als risicofactor wordt niet door cijfers ondersteund, wat

opvallend is. Als zesde conclusie kan op basis van de literatuur worden gesteld dat er geen verband is tussen middelengebruik en geweld. Als alternatief is aangedragen dat er wellicht een interactie plaatsvindt tussen middelengebruik en andere factoren. Daarom wordt als zevende conclusie gesteld dat middelengebruik in combinatie met frustratie, sociaal kapitaal of beiden mogelijk een verklaring kan bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld.

3.2 Conceptueel model

In dit onderzoek wordt bekeken of en hoe de onafhankelijke variabele stedelijkheid via de interveniërende variabelen frustratie, sociaal kapitaal en drugsgebruik invloed uitoefent op de afhankelijke variabele geweld. Het startpunt is de relatie tussen stedelijkheid en geweld, waarvan wordt aangenomen dat deze positief is (hoe sterker verstedelijkt een gebied is, des te meer geweld er voorkomt). Het is de vraag of de oorspronkelijke relatie tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele verandert wanneer de interveniërende variabelen aan de regressieanalyse worden toegevoegd. Vervolgens wordt er gekeken wat er gebeurt wanneer bovendien de controle variabelen aan de analyse worden toegevoegd. In het conceptueel model in figuur 3.1 zijn alle variabelen en hun onderlinge relaties schematisch weergegeven.

Figuur 3.1 Conceptueel model.

3.3 Hypothesen

Op basis van de literatuur werd de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Welke relatie is er tussen stedelijkheid en jongerengeweld, en in hoeverre is die (waarschijnlijk positieve) relatie te verklaren met frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik?

Van deze onderzoeksvraag zal een aantal hypothesen worden afgeleid die met behulp van het statistische programma SPSS zullen worden getoetst. Op basis van hoofdstuk 1 en 2 worden de volgende hypothesen geformuleerd:

1. Hoe meer stedelijkheid, hoe meer jongerengeweld.

De eerste hypothese wordt onderzocht om te kijken of uit de empirische data een verband blijkt tussen stedelijkheid en jongerengeweld.

2. Hoe meer stedelijkheid, hoe meer frustratie.
3. Hoe meer frustratie, hoe meer jongerengeweld.
4. Hoe meer stedelijkheid, hoe minder sociaal kapitaal.
5. Hoe minder sociaal kapitaal, hoe meer jongerengeweld.

De tweede, derde, vierde en vijfde hypothese moeten worden getoetst omdat hieruit kan worden afgeleid of frustratie en sociaal kapitaal van invloed zijn op de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld.

6. Er is nauwelijks een of geen verband tussen middelengebruik en jongerengeweld.

De zesde hypothese wordt onderzocht om te controleren of er inderdaad nauwelijks een of geen verband is tussen middelengebruik en jongerengeweld, of dat er wellicht toch nieuw bewijs kan worden gevonden voor dit verband.

7. De relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met frustratie.
8. De relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met sociaal kapitaal.

Uit de toetsing van de zevende en achtste hypothese zal blijken of de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld daadwerkelijk kan worden verklaard met behulp van frustratie of sociaal kapitaal.

9. De relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met een combinatie van middelengebruik en frustratie.

10. De relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met een combinatie van middelengebruik en sociaal kapitaal.

De negende en tiende hypothese worden onderzocht om te kijken of middelengebruik in combinatie met andere factoren mogelijk wel een verklaring biedt voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Dit wordt ook wel een interactie-effect genoemd.

11. De relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met een model waarin de variabelen frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik als verklarende variabelen worden toegevoegd.

De elfde en laatste hypothese wordt onderzocht, zodat bekend wordt in hoeverre welke factoren een verklaring bieden voor de te onderzoeken relatie. Zo kan ook worden ontdekt of de toevoeging van een variabele aan het model een eerder gevonden verband kan weg verklaren.

4. Data en operationalisering

4.1 Data

Er wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van een databestand van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) uit 2003, genaamd POLS (Permanent Onderzoek LeefSituatie). POLS is een jaarlijks onderzoek waarbij gegevens met betrekking tot de leefsituatie van de Nederlandse bevolking worden verzameld. Dit bestand bevat een apart deel met vragen welke alleen aan jongeren zijn gesteld. Om op zoek te kunnen gaan naar de verklarende factoren uit de onderzoeksvraag zijn er vragen uit de Module Jongeren van het databestand POLS gebruikt. Deze vragen, in de vorm van variabelen, zorgen ervoor dat de geformuleerde onderzoeksvraag en hiervan af te leiden hypothesen geoperationaliseerd kunnen worden en hiermee meetbaar worden. In dit onderzoek wordt er doelgericht gezocht naar factoren die een bijdrage kunnen leveren aan het verklaren van de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld.

4.2 Operationalisering

We hebben in dit onderzoek te maken met een afhankelijke variabele, een onafhankelijke variabele, drie interveniërende variabelen en meerdere controle variabelen. In dit hoofdstuk zal worden uiteengezet hoe de verschillende onderdelen van de hypothesen worden geoperationaliseerd in de vorm van deze (categorieën van) variabelen. Vervolgens zal in het conceptuele model schematisch worden weergegeven welke relaties er tussen de geoperationaliseerde variabelen zijn.

4.2.1 Afhankelijke variabele

Wanneer we kijken naar de onderzoeksvraag, valt af te leiden dat deze bestaat uit de component 'jongerengeweld', welke fungeert als de 'te verklaren' en dus afhankelijke variabele van dit onderzoek. Omdat dit onderzoek zich richt op jongeren, is er in het databestand een selectie gemaakt van jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 29 jaar. Voordat we kijken hoeveel jongeren er in de onderzoekspopulatie vallen, moet eerst de mate van gewelddadigheid

worden geoperationaliseerd.⁶ Hiervoor zijn er vijf variabelen uit het databestand POLS 2003 gebruikt, te weten:

- Gevecht (Heb je ooit wel eens meegedaan met een gevecht of onenigheid tussen mensen op openbaar terrein, bijvoorbeeld in een voetbalstadion, tijdens relletjes, op stations of gewoon op straat?)
- Geslagen (Heb je ooit wel eens iemand zo geslagen dat die persoon naar de dokter moest?)
- Wapen (Heb je ooit wel eens een wapen ter verdediging bij je gedragen, bijvoorbeeld een mes, stok of iets dergelijks? N.B. Militaire dienst telt niet mee)
- Verwond (Heb je ooit wel eens iemand met een mes of een ander wapen verwond?)
- Bedreig (Heb je ooit wel eens iemand bedreigd?)

Deze vijf variabelen zijn gecodeerd als dummy-variabelen, zodat een 0 representatief is voor het antwoord 'nee' en een 1 representatief is voor het antwoord 'ja'. Vervolgens zijn de vijf variabelen samengevoegd waardoor elke respondent een score tussen de 0 en 5 heeft; een score van 0 indien alle vragen met 'nee' worden beantwoord en een score van 5 indien alle vragen met 'ja' worden beantwoord. Deze nieuwe samengestelde variabele heet *geweld*. Uit de codering van deze variabele valt af te leiden dat hoe hoger men scoort op deze variabele *geweld*, hoe hoger de mate is van het gewelddadig gedrag dat men vertoont. De betrouwbaarheidsanalyse in tabel 4.1 geeft een Cronbach's Alpha van 0,65 aan, wat laat zien dat de vijf geweldsitems bij elkaar opgeteld kunnen worden.

⁶ Zoals in de hoofdstuk 1 al werd opgemerkt, gaat het in dit onderzoek om fysiek geweld dat zowel op straat als thuis kan voorkomen. Er kon op basis van de beschikbare data geen onderscheid worden gemaakt tussen geweld tegenover bekenden en geweld tegenover onbekenden.

Tabel 4.1 Betrouwbaarheidsanalyse geweld.

Cronbach's Alpha	N of Items
.651	5

Nu de variabele *geweld* is samengesteld kan worden bekeken hoeveel jongeren een score tussen 0 en 5 behalen op deze variabele. In tabel 4.2 is de frequentieverdeling te zien van de variabele *geweld*. Hier is te zien dat aan 1219 jongeren de vragen met betrekking tot geweld zijn gesteld, wat betekent dat zij een score tussen de 0 en 5 behalen op de variabele *geweld*. Van deze 1219 jongeren zien we dat 69,2 % (843 jongeren) een 0 scoort op de geweldsindex, en dus de bovenstaande vijf vragen met 'nee' heeft beantwoord. Dit onderzoek is met name gericht op de overige 30,8 % van de respondenten die tussen de 1 en 5 heeft gescoord op de geweldsindex en zich dus één of meerdere keren schuldig heeft gemaakt aan het vertonen van gewelddadig gedrag. Zoals verwacht scoort slechts een klein deel van de populatie hoog op de geweldsindex, een score van 4 of 5 wordt 'slechts' door 2,3% van de respondenten behaald. Het is echter opvallend dat toch bijna een derde van de respondenten zich weleens aan één van de 5 overtredingen schuldig heeft gemaakt. Ook dit geeft weer aan hoe maatschappelijk relevant het thema jongerengeweld is.

Tabel 4.2 Frequentieverdeling geweld.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0	843	69.2	69.2	69.2
1	218	17.9	17.9	87.0
2	90	7.4	7.4	94.4
3	40	3.3	3.3	97.7
4	17	1.4	1.4	99.1
5	11	.9	.9	100.0
Total	1219	100.0	100.0	

4.2.2 Onafhankelijke variabele

De onderzoeksvraag heeft betrekking op de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld en verschillende sociale factoren die mogelijk een verklaring kunnen bieden voor deze relatie. In de vorige paragraaf was te zien hoe jongerengeweld de afhankelijke variabele is in de onderzoeksvraag. Nu zal worden ingegaan op de variabele waarvan we het verband met jongerengeweld willen verklaren, namelijk stedelijkheid. Stedelijkheid is in dit onderzoek dan ook de onafhankelijke variabele. Om stedelijkheid te meten is de variabele *stedgem* uit het databestand POLS 2003 gebruikt.⁷ Deze variabele geeft de mate van stedelijkheid van gemeenten aan. Alle respondenten zijn op basis van de postcode van hun woonadres verbonden aan een gemeente, welke vervolgens zijn onderverdeeld in 5 categorieën van stedelijkheid. De mate van stedelijkheid is voor de variabele *stedgem* in het databestand als volgt gecodeerd:

Postcode (nog) onbekend = -1, Zeer sterk = 1, Sterk = 2, Matig = 3, Weinig = 4 en Niet = 5.

⁷ Stedelijkheid wordt in dit onderzoek opgevat als een individueel kenmerk; er wordt dus geen mult-level analyse uitgevoerd. De stad wordt niet meegenomen als apart niveau naast het individuele niveau.

De variabele is hercodeerd, waarbij de respondenten die een onbekende postcode hebben als *missing values* zijn gecodeerd en de variabele is omgepooled. Dit zorgt ervoor dat een hogere score op de variabele correspondeert met een hogere mate van stedelijkheid. De nieuwe variabele die *stedelijkheid* heet ziet er als volgt uit:

- 1 = Niet verstedelijkt
- 2 = Weinig verstedelijkt
- 3 = Matig verstedelijkt
- 4 = Sterk verstedelijkt
- 5 = Zeer sterk verstedelijkt

De frequentieverdeling van de populatie voor de variabele *stedelijkheid* is in tabel 4.3 te zien. Uit deze tabel is af te lezen dat de populatie redelijk verspreid is over alle categorieën van *stedelijkheid*.

Tabel 4.3 Frequentieverdeling *stedelijkheid*.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Niet verstedelijkt	167	13.7	13.7	13.7
Weinig verstedelijkt	281	23.1	23.1	36.8
Matig verstedelijkt	260	21.3	21.3	58.1
Sterk verstedelijkt	353	29.0	29.0	87.0
Zeer sterk verstedelijkt	158	13.0	13.0	100.0
Total	1219	100.0	100.0	

4.2.3 Intervenierende variabelen

De tweede helft van de onderzoeksvraag behelst een aantal factoren die een verklaring proberen te bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en gewelddadig gedrag door jongeren. Deze factoren worden geoperationaliseerd in de vorm van een aantal variabelen, waarbij de

nadruk in dit onderzoek ligt op persoonlijke frustratie en het al dan niet hebben van een sociaal netwerk (sociaal kapitaal). Zoals eerder werd verondersteld, zouden gevoelens van frustratie ertoe kunnen leiden dat men gewelddadig gedrag gaat vertonen. Verder zouden deze gevoelens vooral voorkomen in meer verstedelijkte gebieden, waardoor er meer jongerengeweld plaatsvindt in deze gebieden. Een andere verklaring voor de waarschijnlijk positieve relatie tussen verstedelijking en jongerengeweld is gelegen in het al dan niet tot de beschikking hebben van sociaal kapitaal. Hierbij wordt verondersteld dat doordat er in minder verstedelijkte gebieden meer sociale cohesie is, mensen in deze gebieden een groter sociaal netwerk tot hun beschikking hebben. Dit zou als 'voorbehoedsmiddel' kunnen werken tegen het ontwikkelen van gewelddadig gedrag. Wanneer deze redenering wordt omgedraaid, zou dit betekenen dat jongeren in sterker verstedelijkte gebieden minder sociaal kapitaal tot hun beschikking hebben en hierdoor juist eerder geneigd zijn tot het vertonen van gewelddadig gedrag. Als laatste wordt er gekeken naar middelengebruik; in hoofdstuk 2 bleek immers dat deze factor in veel onderzoeken als risicofactor voor gewelddadig gedrag wordt meegenomen. Door middel van de interveniërende variabelen in dit onderzoek zal er inzicht worden verschaft in de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Na analyse van de data zal blijken in hoeverre de interveniërende variabelen een verklaring kunnen bieden voor deze relatie.

Frustratie

In dit onderzoek wordt de frustratie-agressie hypothese als uitgangspunt genomen. Hierbij moet worden opgemerkt dat frustratie hier wordt bekeken in termen van binding met anderen; deze operationalisering sluit meer aan op een sociologische duiding van frustratie dan een zuiver psychologische. Hiervoor is gekozen omdat er in het databestand dat wordt gebruikt geen vragen zaten waarbij op een psychologische manier naar frustratie wordt gekeken. De variabele *frustratie* waarmee wordt gewerkt is samengesteld uit drie items. De volgende drie variabelen uit het databestand zijn hiervoor gebruikt:

- Begrijp (Er zijn mensen die me echt begrijpen.)
- Praten (Er zijn mensen met wie ik goed kan praten.)
- Terecht (Er zijn mensen bij wie ik terecht kan.)

Deze vragen konden worden beantwoord met 'ja', 'nee' of 'soms' en de variabelen zijn zo hercodeerd dat een 1 staat voor 'nee', een 2 voor 'soms' en een 3 voor 'ja'. Zo ontstaat er voor elk van deze variabelen een schaal van 1 tot 3. Wanneer deze variabelen bij elkaar opgeteld worden betekent dit dat er een schaal van 3 tot 9 is, waarbij een lage score staat voor een hoge mate van frustratie en een hoge score voor een lage mate van frustratie. Omdat dit niet handig is, wordt de variabele omgepooled, zodat een lage score correspondeert met een lage mate van frustratie en een hoge score correspondeert met een hoge mate van frustratie. De betrouwbaarheidsanalyse in tabel 4.4 geeft een Cronbach's Alpha van 0,61 aan, wat laat zien dat de drie frustratie-items bij elkaar kunnen worden opgeteld.

Tabel 4.4 Betrouwbaarheidsanalyse *frustratie*.

Cronbach's Alpha	N of Items
.614	3

In tabel 4.5 is de frequentieverdeling voor de variabele *frustratie* te zien. Uit deze tabel is af te lezen dat 84,3% van de populatie een 3 scoort op *frustratie*, wat correspondeert met een lage mate van gevoelens van frustratie.

Tabel 4.5 Frequentieverdeling frustratie.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
3	813	66.7	84.3	84.3
4	100	8.2	10.4	94.7
5	32	2.6	3.3	98.0
6	10	.8	1.0	99.1
7	8	.7	.8	99.9
9	1	.1	.1	100.0
Total	964	79.1	100.0	
Missing System	255	20.9		
Total	1219	100.0		

Sociaal kapitaal

Om te meten of de respondenten beschikking hebben over veel of weinig sociaal kapitaal zijn er een aantal variabelen gebruikt, te weten:

- *Zich geïsoleerd voelen* (Ik voel me van andere mensen geïsoleerd.)

Met de volgende waarden: 1=ja, 2=soms en 3=nee.

- *Deel uitmaken vriendengroep* (Ik maak deel uit van een groep vrienden.)

Met de volgende waarden: 1=nee, 2=soms en 3=ja.

- *Oppervlakkige sociale contacten* (Mijn sociale contacten zijn oppervlakkig.)

Met de volgende waarden: 1=ja, 2=soms en 3=nee.

- *Tevredenheid kennissenkring* (Als je je tevredenheid met je vrienden- en kennissenkring met een rapportcijfer van 1 t/m 10 zou moeten beoordelen, welk cijfer kies je dan? 1 is zeer ontevreden en 10 is uitermate tevreden.)

De waarden zijn verdeeld in een schaal van 1 tot 10, waarbij een hoger cijfer correspondeert met een hogere mate van tevredenheid.

De variabelen zijn op zo'n manier gecodeerd dat voor allen geldt, dat een hogere score op de betreffende variabele correspondeert met het bezitten van meer sociaal kapitaal. Bijvoorbeeld: wanneer men zich minder van anderen geïsoleerd voelt, heeft men meer sociaal kapitaal. In tabel 4.6 tot en met tabel 4.9 zijn de frequentieverdelingen van deze indicatoren van sociaal kapitaal te zien.

Tabel 4.6 Frequentieverdeling *zich geïsoleerd voelen*.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ja	26	2,1	2,7	2,7
Soms	102	8,4	10,6	13,3
Nee	835	68,5	86,7	100,0
Total	963	79,0	100,0	
Missing				
Weet niet	1	,1		
System	255	20,9		
Total	256	21,0		
Total	1219	100,0		

Tabel 4.7 Frequentieverdeling *deel uitmaken vriendengroep*.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Nee	88	7,2	9,1	9,1
	soms	55	4,5	5,7	14,8
	Ja	821	67,4	85,2	100,0
	Total	964	79,1	100,0	
Missing	System	255	20,9		
Total		1219	100,0		

Tabel 4.8 Frequentieverdeling *oppervlakkige sociale contacten*.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Ja	79	6,5	8,2	8,2
	Soms	194	15,9	20,2	28,4
	Nee	688	56,4	71,6	100,0
	Total	961	78,8	100,0	
Missing	Weet niet	3	,2		
	System	255	20,9		
	Total	258	21,2		
Total		1219	100,0		

Tabel 4.9 Frequentieverdeling tevredenheid kennissenkring.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	4	.3	.3	.3
2	1	.1	.1	.4
3	4	.3	.3	.7
4	10	.8	.8	1.6
5	17	1.4	1.4	3.0
6	49	4.0	4.0	7.0
7	226	18.5	18.6	25.6
8	440	36.1	36.2	61.8
9	299	24.5	24.6	86.4
10	165	13.5	13.6	100.0
Total	1215	99.7	100.0	
Missing System	4	.3		
Total	1219	100.0		

Het was de bedoeling om deze vier variabelen samen te voegen tot één variabele voor sociaal kapitaal. Er is echter voor gekozen om deze variabelen niet samen te voegen tot één nieuwe variabele, omdat uit factoranalyse is gebleken dat ze - hoewel ze allen indicatoren zijn voor sociaal kapitaal - niet precies hetzelfde meten. Empirisch bleken de variabelen niet genoeg samen te hangen. Een mogelijkheid was geweest om een index te maken voor sociaal kapitaal, maar hier is niet voor gekozen omdat de resultaten dan minder goed te interpreteren zijn.

Middelengebruik

Voor de variabele middelengebruik is gekeken naar zowel alcohol- als drugsgebruik. Omwille van eerder beschreven theoretische overwegingen is ervoor gekozen deze twee middelen niet samen te voegen in dit onderzoek, maar beiden apart te nemen. Voor drugs wordt er gebruik gemaakt van vijf verschillende soorten drugs, namelijk: hash, cocaine, amfetamine, XTC en paddo's. Aan de respondenten is per drugssoort gevraagd of ze deze ooit hebben gebruikt. Deze

vijf variabelen zijn hercodeerd als dummy-variabelen, waarbij de score 0 representatief is voor het nooit hebben gebruikt van deze drugs en de score 1 representatief is voor het één of meerdere malen gebruikt hebben van deze drugs. Deze vijf items zijn bij elkaar opgeteld waarmee de variabele *drugsgebruik* ontstaat, die evenals de variabele *geweld* een schaal heeft van 0 tot 5. Tabel 4.10 laat een betrouwbaarheidsanalyse zien voor deze vijf items, Cronbach's Alpha is 0,78 dus de items mogen bij elkaar worden opgeteld.

Tabel 4.10 Betrouwbaarheidsanalyse *drugsgebruik*.

Cronbach's Alpha	N of Items
.779	5

In tabel 4.11 is de frequentieverdeling van *drugsgebruik* te zien. Hoe hoger men scoort op deze schaal, hoe meer verschillende soorten drugs men ooit heeft gebruikt. Uit de tabel valt af te lezen dat 72,8% van de jongeren nog nooit drugs heeft gebruikt. Dit betekent echter dat de overige 27,2% van de jongeren wel ooit één of meerdere soorten drugs heeft gebruikt.

Tabel 4.11 Frequentieverdeling *drugsgebruik*.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0	887	72.8	72.8	72.8
1	210	17.2	17.2	90.0
2	43	3.5	3.5	93.5
3	24	2.0	2.0	95.5
4	36	3.0	3.0	98.4
5	19	1.6	1.6	100.0
Total	1219	100.0	100.0	

Er is gekozen om twee variabelen te gebruiken om het alcoholgebruik van de respondenten te meten. De reden hiervoor is gelegen in het feit dat de eerste variabele een meer impulsieve vorm van het gebruik van alcohol laat zien, terwijl de tweede variabele een meer structurele vorm van alcoholgebruik laat zien.

De eerste variabele die voor alcoholgebruik wordt gebruikt is de variabele *drinkvk2* uit het databestand, welke laat zien hoeveel glazen alcohol er door de respondenten worden genuttigd in het weekend. Doordat er meer dan 20 waarden horen bij deze variabele is besloten deze te hercoderen naar vier categorieën. Op de nieuwe variabele *hoeveelheid alcohol weekend* zijn de volgende scores mogelijk:

1= 0 tot 6 glazen

2= 7 tot 12 glazen

3= 13 tot 20 glazen

4= 21 of meer glazen

De frequentieverdeling van de variabele *hoeveelheid alcohol weekend* is te zien in tabel 4.12. Uit deze tabel is af te lezen dat ongeveer twee derde van de populatie (65%) in categorie 1 valt en 0 tot 6 glazen alcohol drinkt in het weekend. Iets minder dan een vijfde valt in categorie 2, een tiende in categorie 3 en slechts 5,9% valt in categorie 4 en drinkt meer dan 20 glazen alcohol in het weekend.

Tabel 4.12 Frequentieverdeling *hoeveelheid alcohol weekend* per categorie.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0 tot 6 glazen	619	50.8	65.0	65.0
7 tot 12 glazen	181	14.8	19.0	83.9
13 tot 20 glazen	97	8.0	10.2	94.1
21 of meer glazen	56	4.6	5.9	100.0
Total	953	78.2	100.0	
Missing System	266	21.8		
Total	1219	100.0		

De tweede variabele die wat zegt over het alcoholgebruik van de respondenten is de variabele *frequentie alcoholgebruik*. Deze variabele laat zien hoe vaak er alcohol wordt gebruikt door de respondenten. In tabel 4.13 is de frequentieverdeling hiervan te zien. De variabele *frequentie alcoholgebruik* heeft de volgende waarden:

1= < 1 keer per maand

2= 1-3 keer per maand

3= 1 keer per week

4= enkele keren per week

5= dagelijks

Tabel 4.13 Frequentieverdeling frequentie alcoholgebruik.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
< 1 keer per maand	180	14.8	18.9	18.9
1-3 keer per maand	218	17.9	22.9	41.8
1 keer per week	224	18.4	23.5	65.3
enkele keren per week	287	23.5	30.1	95.4
dagelijks	44	3.6	4.6	100.0
Total	953	78.2	100.0	
Missing System	266	21.8		
Total	1219	100.0		

4.2.4 Controle variabelen

Naast de interveniërende variabelen worden er ook een aantal controle variabelen meegenomen in dit onderzoek, om uit te sluiten dat er sprake is van zogenaamde schijnverbanden. Deze variabelen zullen worden toegevoegd aan het verklarende model dat in hypothese 11 werd genoemd, zodat blijkt of de eventueel gevonden verbanden niet in verklaringskracht afnemen wanneer deze controle variabelen worden toegevoegd. Sommige variabelen waarvoor wordt gecontroleerd zijn geselecteerd op basis van hun 'algemeenheid' (dit zijn de variabelen geslacht, opleiding en herkomstmilieu), voor deze variabelen wordt vrijwel altijd gecontroleerd in sociaal wetenschappelijk onderzoek. Andere variabelen hebben inhoudelijke kenmerken gemeen met de interveniërende variabelen en kunnen daarom mogelijk de eventuele gevonden verbanden weg verklaren. Hierbij gaat het om de variabelen *werkloosheid* en *zich verveeld voelen*. Zo zou werkloosheid zijn ten grondslag kunnen liggen aan een gebrek aan sociaal kapitaal en zou zich verveeld voelen te maken kunnen hebben met gevoelens van frustratie. Verder is er een onderscheid te maken tussen individuele kenmerken en gezinskenmerken van de respondenten. De eerste vier controle variabelen die worden besproken betreffen individuele kenmerken, terwijl de laatste controle variabele een gezinskenmerk betreft.

Geslacht

De eerste variabele waarvoor wordt gecontroleerd is het geslacht van de respondenten. Deze variabele heet in het databestand *geslacht*. De frequentieverdeling voor het geslacht van de respondenten wordt weergegeven in tabel 4.14. Voor deze variabele geldt dat de score 1=man en score 2=vrouw. In tabel 4.14 is te zien dat de populatie voor 49,9% uit mannen en daarmee voor 50,1% uit vrouwen bestaat.

Tabel 4.14 Frequentieverdeling *geslacht*.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Man	608	49.9	49.9	49.9
Vrouw	611	50.1	50.1	100.0
Total	1219	100.0	100.0	

Voor de regressieanalyse zal er gebruik gemaakt worden van een dummy-variabele, waarbij de score 0 staat voor man en de score 1 voor vrouw. Dit is noodzakelijk omdat er bij regressieanalyse alleen variabelen van interval meetniveau kunnen worden meegenomen. Door een dummy te maken van de variabele *geslacht* bestaat de variabele uit een schaal, immers geldt dat hoe hoger de score, hoe meer men vrouw is. Dit is puur een technische aanpassing, er verandert hiermee niets aan de frequentieverdeling van de variabele.

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de respondenten is de tweede variabele waarvoor wordt gecontroleerd bij de data-analyse. In tabel 4.15 is de frequentieverdeling voor de variabele *opleidingsniveau* te zien; deze variabele geeft het opleidingsniveau van de populatie weer. Er is een score van 1 tot en met 5 mogelijk op deze variabele. Deze cijfers corresponderen met de volgende waarden:

1=LO (Lager onderwijs)

2=LBO (Lager beroepsonderwijs)

3=MAVO (Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs)

4=HAVO/VWO/MBO (Hoger algemeen voortgezet onderwijs/ Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs/ Middelbaar beroepsonderwijs)

5=HBO/WO (Hoger beroepsonderwijs/ Wetenschappelijk onderwijs)

Tabel 4.15 Frequentieverdeling opleidingsniveau.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
LO	353	29.0	29.1	29.1
LBO	123	10.1	10.2	39.3
MAVO	217	17.8	17.9	57.2
HAVO/VWO/MBO	360	29.5	29.7	87.0
HBO/WO	158	13.0	13.0	100.0
Total	1211	99.3	100.0	
Missing System	8	.7		
Total	1219	100.0		

Werkloosheid

Als derde wordt er bij de data-analyse gecontroleerd voor de variabele *werkloosheid*. *Werkloosheid* is een variabele die vaak in sociaalwetenschappelijk onderzoek wordt meegenomen als controle variabele omdat deze variabele een indicatie geeft van iemands sociaaleconomische status. In dit onderzoek is het belangrijk om eventuele verbanden te controleren voor werkloosheid, omdat er onderzoek wordt gedaan naar sociaal kapitaal. De verschillende items die samen sociaal kapitaal meten zouden een overlap kunnen vertonen met werkloosheid. Zo wordt aan respondenten de vraag gesteld of zij zich sociaal geïsoleerd voelen, wat ook een gevolg van werkloosheid kan zijn. Door te kijken of de eventuele relatie tussen sociaal kapitaal en geweld verandert wanneer *werkloosheid* wordt toegevoegd aan de analyse,

kan worden uitgesloten dat in de eerste instantie sprake was van een schijnverband. Bij *werkloosheid* zijn alleen de mensen meegenomen die onvrijwillig werkloos zijn; de mensen die vrijwillig werkloos zijn krijgen de waarde 0. Vervolgens is gekeken hoeveel keer de respondenten onvrijwillig werkloos zijn geweest. Hierbij geldt dat 1=1 keer, 2=2 keer en 3= 3 of meer keer. In tabel 4.16 is de frequentieverdeling van de variabele *werkloosheid* te zien.

Tabel 4.16 Frequentieverdeling *werkloosheid*.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0 keer	418	34.3	77.3	77.3
1 keer	77	6.3	14.2	91.5
2 keer	23	1.9	4.3	95.7
3 of meer keer	23	1.9	4.3	100.0
Total	541	44.4	100.0	
Missing System	678	55.6		
Total	1219	100.0		

Zich verveeld voelen

Als vierde variabele wordt er in dit onderzoek voor zich verveeld voelen gecontroleerd. Dit is geen gebruikelijke controle variabele, maar op theoretische gronden is ervoor gekozen deze variabele ook mee te nemen in de data-analyse. De reden hiervoor is gelegen in het feit dat zich verveeld voelen een overlap heeft met frustratie. Het is lastig om erachter te komen of de jongeren die gefrustreerd zijn en geweldsmisdrijven plegen dit doen doordat ze gefrustreerd zijn, of dat ze zich naast hun frustraties vervelen en uit verveling deze misdrijven plegen. Bovendien zou men ook gefrustreerd kunnen zijn doordat men zich verveelt. In tabel 4.17 is de frequentieverdeling te zien van de rapportcijfers (een schaal van 1 tot 10) voor de mate waarin men zich verveeld voelt. Hierbij correspondeert de waarde 1 met helemaal nooit verveeld zijn en de waarde 10 met heel erg vaak verveeld zijn.

Tabel 4.17 Frequentieverdeling *zich verveeld voelen*.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	212	17.4	17.4	17.4
	2	242	19.9	19.9	37.3
	3	364	29.9	29.9	67.2
	4	206	16.9	16.9	84.1
	5	80	6.6	6.6	90.6
	6	71	5.8	5.8	96.5
	7	12	1.0	1.0	97.5
	8	14	1.1	1.1	98.6
	9	6	.5	.5	99.1
	10	11	.9	.9	100.0
Total		1218	99.9	100.0	
Missing	System	1	.1		
Total		1219	100.0		

Instabiliteit thuissituatie

De vijfde en laatste variabele waarvoor wordt gecontroleerd is de instabiliteit van de thuissituatie van de respondenten. Er is in het databestand geen variabele die de sociaaleconomische status van de respondenten meet. Dit blijft sowieso altijd een lastige zaak, er is geen eenduidige manier om deze status te meten maar er zijn altijd verschillende opties. In dit onderzoek is ervoor gekozen om te kijken naar een indicator voor de stabiliteit van de gezinssituatie in het ouderlijk huis. Hiervoor wordt de variabele *instabiliteit thuissituatie* gebruikt: deze variabele laat zien hoe de thuissituatie van de respondenten was vóór het verlaten van het ouderlijk huis. Hoe hoger de respondenten op deze variabele scoren, des te instabieler is of was hun thuissituatie. In tabel 4.18 is de frequentieverdeling te zien van de variabele *instabiliteit thuissituatie*, waarbij de scores 1 tot en met 5 corresponderen met de volgende waarden:

1=Woonachtig bij twee natuurlijke ouders

2=Woonachtig bij alleen de moeder

3=Woonachtig bij alleen de vader

4=Woonachtig bij één ouder en één stiefouder

5=Woonachtig bij één ouder welke ongehuwd samenwonend is

Tabel 4.18 Frequentieverdeling *instabiliteit thuissituatie*.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2 Natuurlijke ouders	316	25.9	80.8	80.8
	Alleen moeder	38	3.1	9.7	90.5
	Alleen vader	14	1.1	3.6	94.1
	1 Ouder + 1 stiefouder	20	1.6	5.1	99.2
	1 Ouder ongehuwd samenwonend	3	.2	.8	100.0
	Total	391	32.1	100.0	
Missing	System	828	67.9		
Total		1219	100.0		

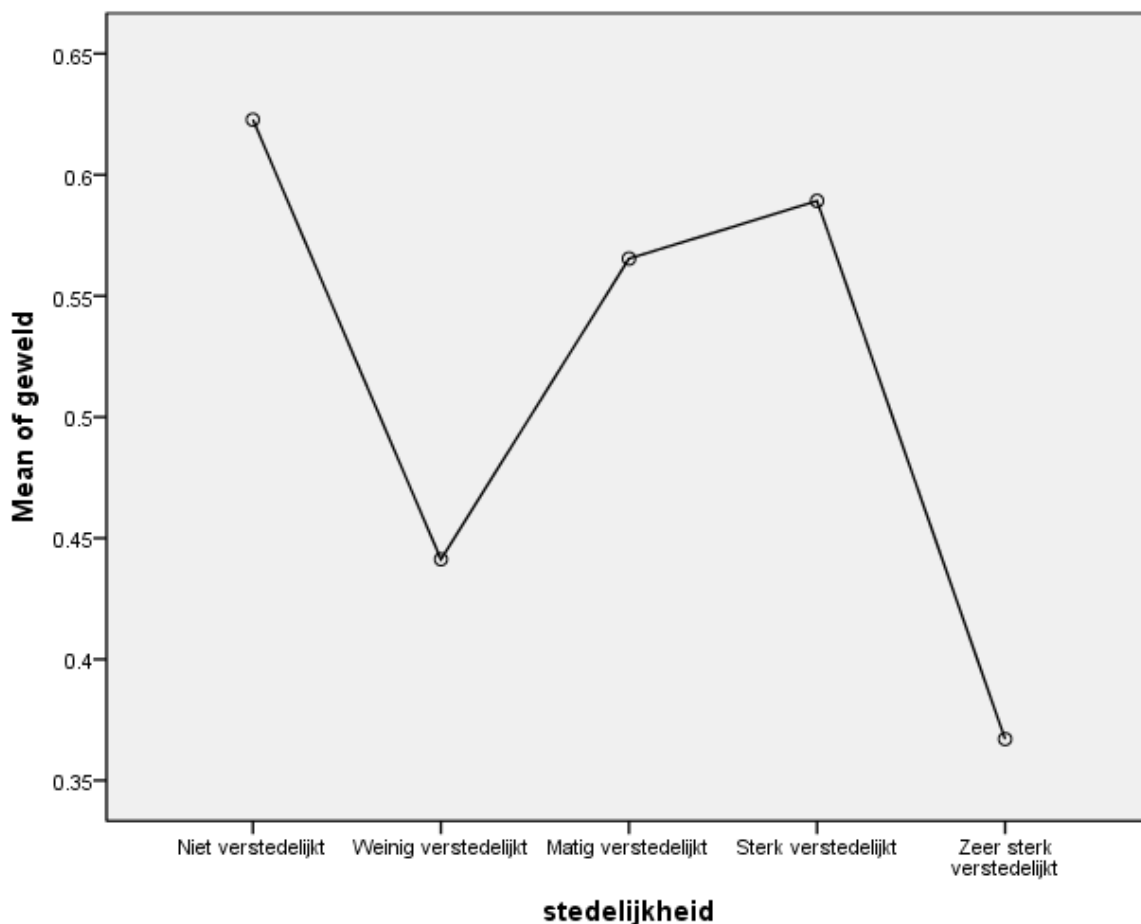
5. Resultaten

5.1 Bivariate analyses

5.1.1 Stedelijkheid

Voordat er in het empirische gedeelte van dit onderzoek gekeken zal worden naar verklaringen voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld, zal eerst onderzocht worden hoe deze relatie er zelf uit ziet voor Nederlandse gemeenten. In de eerste hypothese werd verondersteld dat hoe meer een gebied verstedelijkt is, hoe meer jongerengeweld er plaatsvindt. Het is de vraag of de categorieën van *stedelijkheid* ook daadwerkelijk significant van elkaar verschillen in hun score op *geweld*. Om hier achter te komen wordt er gebruik gemaakt van variantieanalyse. De resultaten hiervan zijn te zien in figuur 5.1. Uit de figuur valt af te lezen, dat er aan de hand van dit databestand kan worden geconcludeerd dat jongerengeweld het meest voorkomt in niet-verstedelijkte gemeenten. Deze bevinding komt niet overeen met de verwachting dat de score op jongerengeweld het hoogst is in de meest verstedelijkte gemeenten. Vervolgens scoren de weinig verstedelijkte gemeenten relatief laag op *geweld*, wat wel in de lijn der verwachting lag. De matig verstedelijkte gemeenten scoren relatief hoog, en de sterk verstedelijkte gemeenten nog net wat hoger. Ook deze twee bevindingen komen overeen met wat er op basis van de literatuur werd verwacht. Tot slot valt echter af te lezen dat jongerengeweld het minst voorkomt in de zeer sterk verstedelijkte gemeenten. Dit is, samen met de score van de niet-verstedelijkte gemeenten, een verrassende uitkomst. De uiterste twee categorieën van *stedelijkheid* laten precies het tegenovergestelde zien van wat op basis van de besproken theorieën kan worden verwacht. Het gemiddelde voor geweld van de niet-verstedelijkte gemeenten is maar liefst 0.62, terwijl het gemiddelde van de zeer sterk verstedelijkte gemeenten neerkomt op bijna de helft hiervan, namelijk 0.37. De precieze gemiddelden per categorie van *stedelijkheid* voor *geweld* zijn terug te vinden in bijlage 1.

Figuur 5.1 Variantieanalyse stedelijkheid en geweld.

In tabel 5.1 is te zien dat het verband tussen geweld en stedelijkheid significant is bij $p < 0.05$.

Tabel 5.1 Variantieanalyse stedelijkheid en geweld.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9.385	4	2.346	2.502	.041
Within Groups	1138.551	1214	.938		
Total	1147.936	1218			

Hoewel de gemiddelde score op geweld voor zeer sterk verstedelijkte gemeenten bijna 2 keer zo hoog is als de score op geweld voor niet-verstedelijkte gemeenten, kunnen hier niet veel

conclusies uit worden getrokken. De F-toets laat dan wel zien dat de categorieën 1, 2, 3, 4 en 5 significant van elkaar verschillen, maar laat niet zien of de categorieën 1 en 5 ook daadwerkelijk significant van elkaar verschillen. Om hier achter gekomen is gebruik gemaakt van de post-hoc toets Bonferroni, welke liet zien dat de categorieën 1 en 5 van stedelijkheid niet significant van elkaar verschillen. Dit is geen verrassende uitkomst, aangezien de grootste uitschieters van de gemiddelden tussen 0,37 en 0,62 liggen, terwijl een score tussen 0 en 5 mogelijk is. Wanneer men in dit perspectief naar de verschillen in gemiddelden van de vijf categorieën van stedelijkheid kijkt, zijn deze verschillen verwaarloosbaar. De gemiddelden van de verschillende categorieën zijn niet aan elkaar gelijk, maar verschillen niet significant van elkaar. Dit blijkt nu dus ook uit de Bonferroni-toets, aangezien zelfs de twee grote uitschieters niet statistisch significant van elkaar verschillen.

De conclusie die hieruit valt te trekken is dat de variabele *stedelijkheid* niet als een lineaire variabele kan worden opgevat. *Stedelijkheid* zal verder in dit onderzoek dan ook worden vervangen door een serie dummy-variabelen, aangezien regressieanalyse anders niet mogelijk is. De variabele stedelijkheid heeft vijf categorieën en wordt dus opgedeeld in vijf dummy-variabelen met elk de scores 0 en 1. Dit ziet er als volgt uit:

Variabele *niet verstedelijkt* (Woon je in een niet-verstedelijkt gebied?): 0=Nee, 1=Ja

Variabele *weinig verstedelijkt* (Woon je in een weinig verstedelijkt gebied?): 0=Nee, 1=Ja

Variabele *matig verstedelijkt* (Woon je in een matig verstedelijkt gebied?): 0=Nee, 1=Ja

Variabele *sterk verstedelijkt* (Woon je in een sterk verstedelijkt gebied?): 0=Nee, 1=Ja

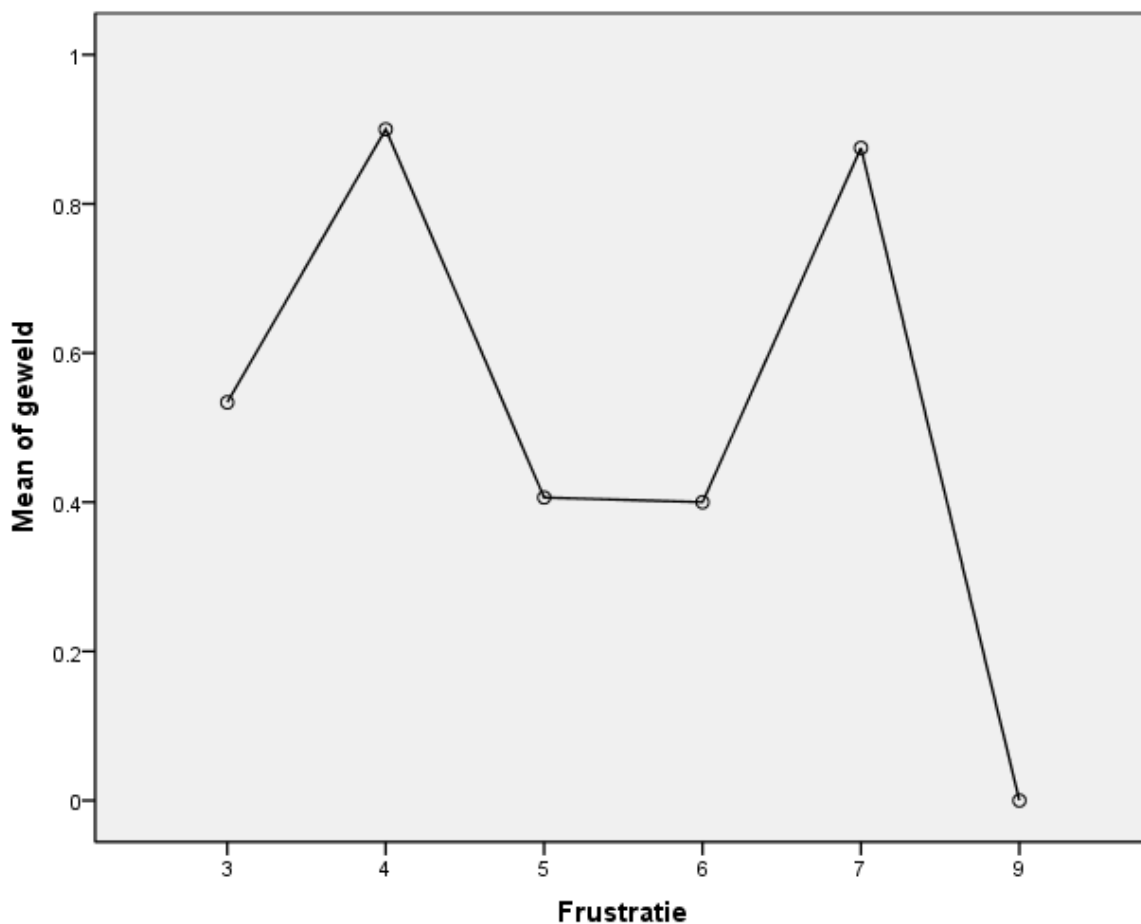
Variabele *zeer sterk verstedelijkt* (Woon je in een zeer sterk verstedelijkt gebied?): 0=Nee, 1=Ja

5.1.2 Frustratie

In de tweede hypothese werd gesteld dat een hogere mate van verstedelijking zou leiden tot een hogere mate van frustratie. Uit variantieanalyse is gebleken dat er geen statistisch significant verband is tussen stedelijkheid en frustratie, wat betekent dat deze relatie eigenlijk niet bestaat.

In de derde hypothese wordt onderzocht of meer frustratie leidt tot meer geweld. In figuur 5.2 is te zien dat er geen eenduidig verband is tussen frustratie en geweld. De gemiddelde scores van elke categorie van frustratie voor de variabele *geweld* zijn terug te vinden in bijlage 2.

Figuur 5.2 Variantieanalyse frustratie en geweld.

In tabel 5.2 is te zien dat de score van frustratie op geweld significant is bij $p < 0.05$.

Tabel 5.2 Variantieanalyse frustratie en geweld.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	14.168	5	2.834	2.752	.018
Within Groups	986.314	958	1.030		
Total	1000.481	963			

5.1.3 Sociaal kapitaal

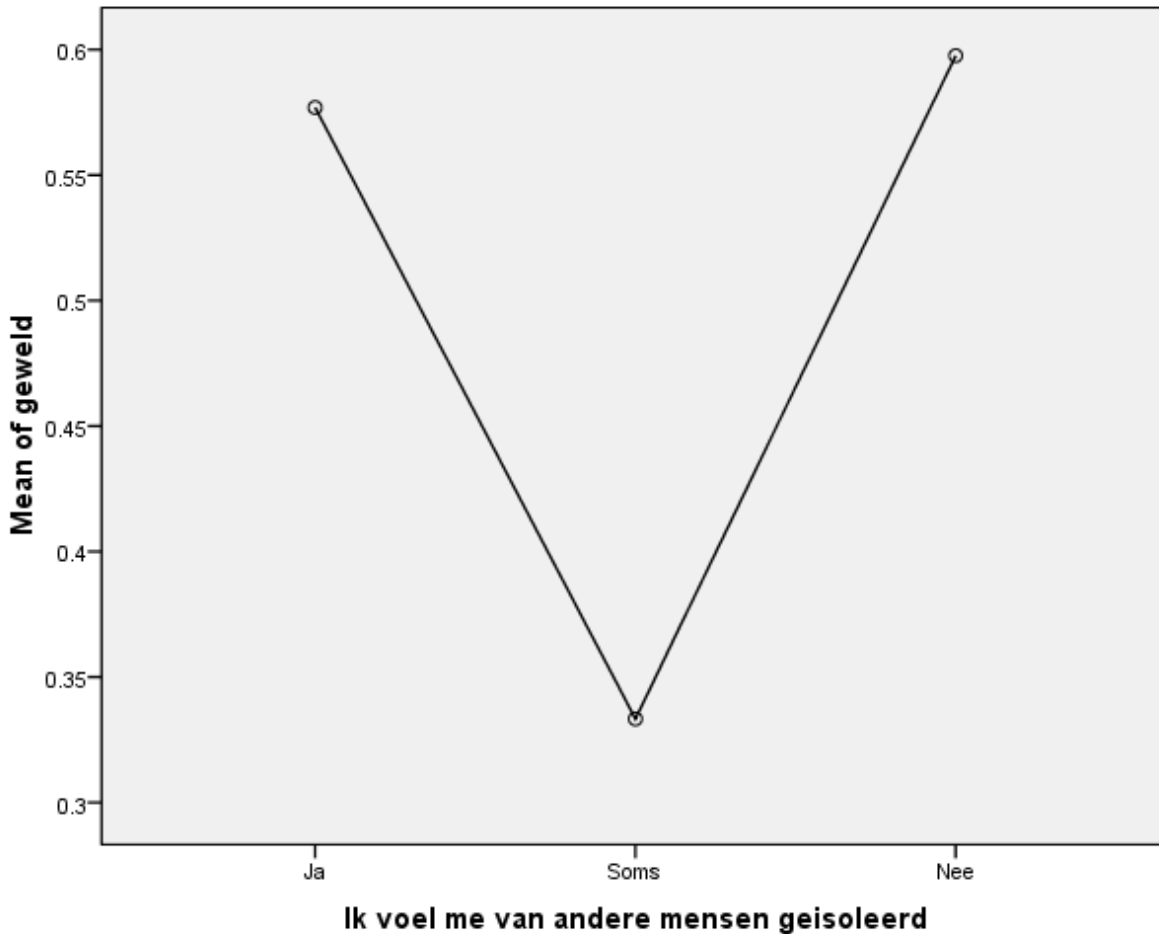
Bij de vierde hypothese werd aangenomen dat hoe meer verstedelijkt een gebied is, hoe minder sociaal kapitaal daar onder de jongeren terug te vinden is. Er zal nu per indicator van sociaal kapitaal worden bekeken of de mate van stedelijkheid hierop van invloed is en zo ja, in welke mate.

De eerste indicator voor sociaal kapitaal is de mate waarin men zich van anderen geïsoleerd voelt. Uit een variantieanalyse blijkt dat het verband tussen stedelijkheid en zich van anderen geïsoleerd voelen niet statistisch significant is, wat erop neer komt dat de mate van stedelijkheid niets te maken heeft met het feit dat mensen zich wel of niet van anderen geïsoleerd voelen. Voor het deel uitmaken van een vriendengroep geldt hetzelfde als voor de eerste indicator van sociaal kapitaal: er is geen statistisch significant verband te vinden tussen stedelijkheid en het deel uitmaken van een vriendengroep. De mate van stedelijkheid heeft dus geen invloed op het al dan niet deel uitmaken van een vriendengroep. De derde indicator van sociaal kapitaal is het (niet) hebben van oppervlakkige sociale contacten. Ook voor deze indicator geldt dat er geen statistisch significant verband te vinden is met stedelijkheid en dat de mate van stedelijkheid daarmee niet van invloed is op het al dan niet hebben van oppervlakkige sociale contacten. De laatste indicator voor sociaal kapitaal is de tevredenheid met de kennissenkring. Ook hier is geen significant verband te vinden tussen deze indicator en de mate van stedelijkheid.

Aan de hand van deze resultaten kan worden geconcludeerd dat de hoeveelheid sociaal kapitaal die jongeren tot hun beschikking hebben, niet wordt bepaald door de stedelijkheid van het gebied waar zij wonen. Er is geen statistisch significant verband gevonden tussen deze twee concepten.

De vijfde hypothese luidde: hoe minder sociaal kapitaal, hoe meer jongerengeweld. Er zal nu per indicator van sociaal kapitaal worden bekeken of er een verband is met geweld. In figuur 5.3 is de variantieanalyse te zien van de variabele *zich geïsoleerd voelen* op de variabele *geweld*. In tabel 5.3 is te zien dat de drie categorieën van het zich geïsoleerd voelen van anderen significant van elkaar verschillen in hun gemiddelde scores op geweld. Op basis van deze figuur zijn echter geen uitspraken te doen over de relatie tussen sociaal kapitaal en geweld, aangezien het wel geïsoleerd voelen en het niet geïsoleerd voelen ongeveer dezelfde scores op geweld hebben. De gemiddelde scores per categorie van de variabele *zich geïsoleerd voelen* voor de variabele *geweld* zijn terug te vinden in bijlage 3.

Figuur 5.3 Variantieanalyse zich geïsoleerd voelen en geweld.

Tabel 5.3 Variantieanalyse van anderen geïsoleerd voelen en geweld.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.350	2	3.175	3.067	.047
Within Groups	993.808	960	1.035		
Total	1000.158	962			

De overige drie indicatoren van sociaal kapitaal (het deel uitmaken van een vriendengroep, het hebben van oppervlakkige sociale contacten en de tevredenheid met de kennissenkring) laten in

de variantieanalyse alle drie geen significante verschillen in gemiddelden van hun categorieën zien op de variabele *geweld*.

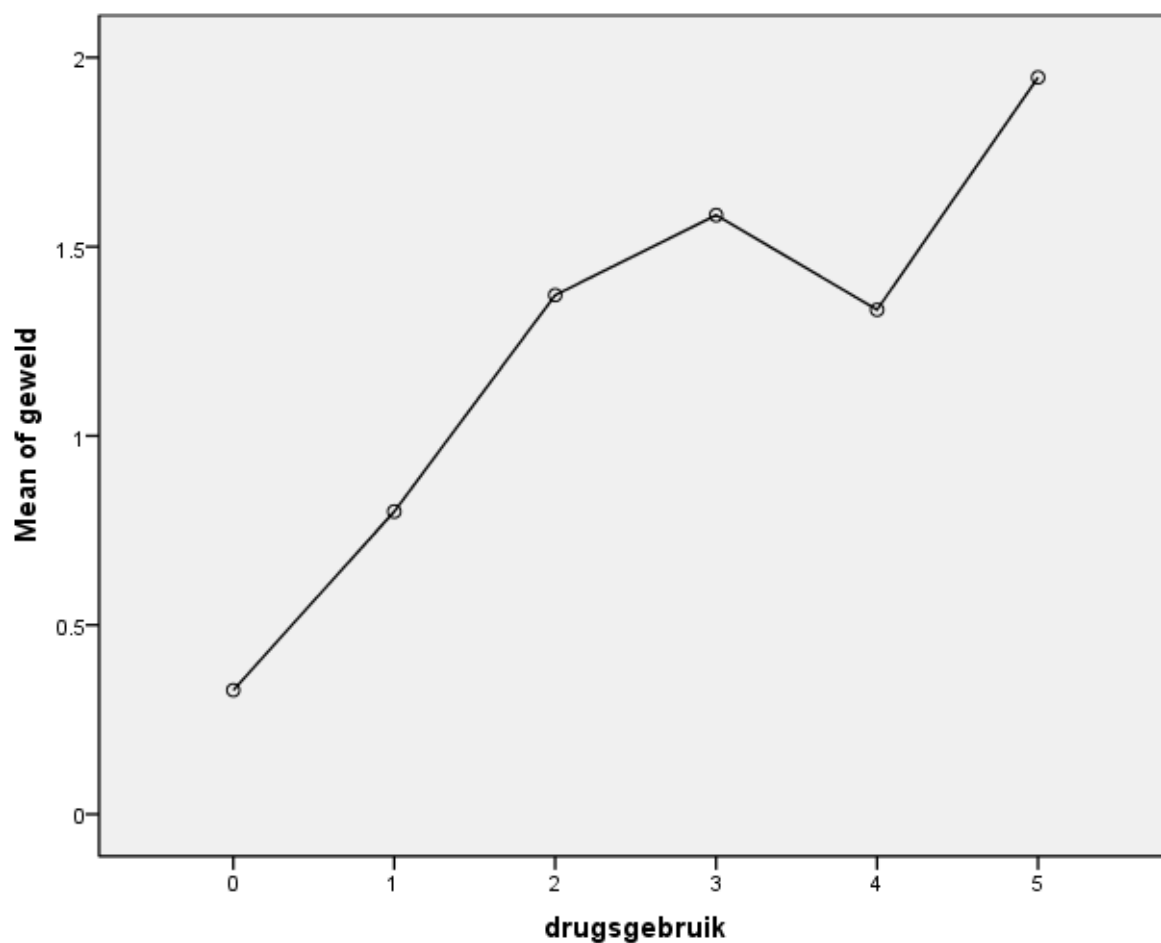
5.1.4 Middelengebruik

De zesde hypothese van dit onderzoek luidde: er is nauwelijks een of geen verband tussen middelengebruik en jongerengeweld. Om antwoord te kunnen geven op deze hypothese wordt er eerst gekeken naar drugsgebruik en vervolgens naar alcoholgebruik, aangezien eerder in dit onderzoek uit de literatuur bleek dat deze twee soorten middelen niet zomaar samen kunnen worden gevoegd.

Drugsgebruik

In figuur 5.4 is een plot te zien van de variantieanalyse van drugsgebruik en geweld. Uit deze figuur blijkt duidelijk dat een hogere mate van drugsgebruik leidt tot een hogere mate van geweld. In tabel 5.4 is te zien dat dit verband statistisch significant is. Het is opvallend dat er zo'n duidelijk verband tussen drugsgebruik en geweld naar voren komt, aangezien op basis van de literatuur kon worden verwacht dat er nauwelijks een of geen verband aangetroffen zou worden tussen deze twee variabelen. De gemiddelde scores per categorie van de variabele *drugsgebruik* voor de variabele *geweld* zijn terug te vinden in bijlage 4.

Figuur 5.4 Variantieanalyse drugsgebruik en geweld.

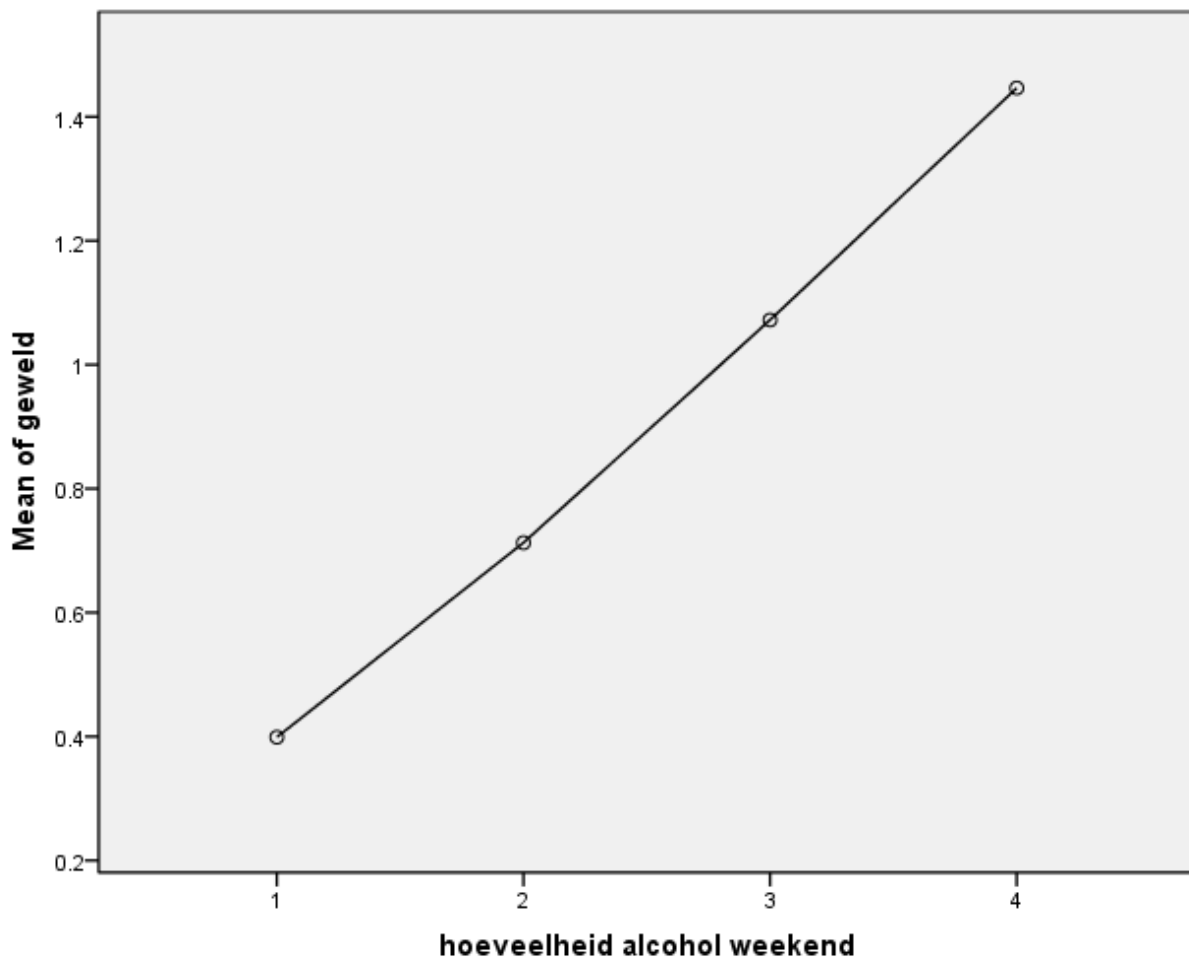
Tabel 5.4 Variantieanalyse drugsgebruik en geweld.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	169.978	5	33.996	42.166	.000
Within Groups	977.958	1213	.806		
Total	1147.936	1218			

Alcoholgebruik

Zoals in hoofdstuk 4 al werd vermeld, is ervoor gekozen om twee verschillende variabelen te gebruiken om het alcoholgebruik van de respondenten te meten. De eerste variabele betreft het aantal glazen alcohol dat men in het weekend drinkt. In figuur 5.5 is te zien dat er een zeer duidelijk verband is tussen het aantal glazen alcohol dat men in het weekend drinkt en de mate van geweld dat men vertoont. De gemiddelde scores per categorie van de variabele *hoeveelheid alcohol weekend* voor de variabele *geweld* zijn terug te vinden in bijlage 5. In tabel 5.5 is te zien dat dit verband statistisch significant is.

Figuur 5.5 Variantieanalyse hoeveelheid alcohol weekend en geweld.

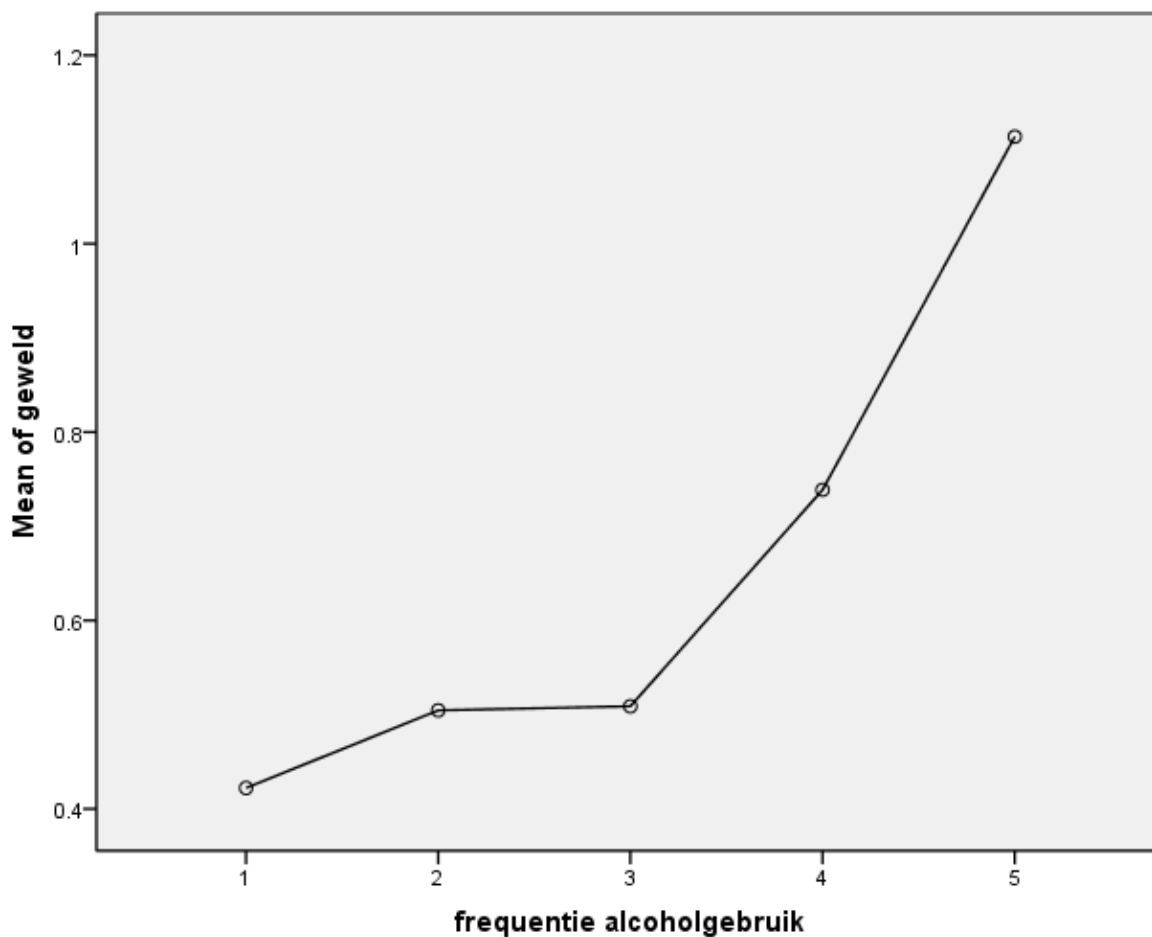

Tabel 5.5 Variantieanalyse *hoeveelheid alcohol weekend en geweld*.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	88.923	3	29.641	30.715	.000
Within Groups	915.834	949	.965		
Total	1004.758	952			

De tweede variabele die het alcoholgebruik meet heeft betrekking op de frequentie waarmee de respondenten alcohol drinken. In figuur 5.6 is te zien dat jongeren die dagelijks alcohol drinken, bijna drie keer zo gewelddadig zijn als jongeren die minder dan één keer in de maand alcohol drinken. In tabel 5.6 is te zien dat dit verband statistisch significant is. Dit is een zeer verrassende uitkomst. Op basis van de literatuur werd verwacht dat alcoholgebruik niet of nauwelijks invloed zou hebben op de mate van gewelddadigheid. Uit dit onderzoek valt echter te concluderen dat zowel jongeren die in het weekend veel drinken, als jongeren die structureel elke dag alcohol drinken, veel gewelddadiger zijn dan hun leeftijdsgenoten die niet of met mate drinken. De gemiddelde scores per categorie van de variabele *frequentie alcoholgebruik* voor de variabele *geweld* zijn terug te vinden in bijlage 6.

Figuur 5.6 Variantieanalyse frequentie alcoholgebruik en geweld.

Tabel 5.6 Variantieanalyse frequentie alcoholgebruik en geweld.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	26.536	4	6.634	6.429	.000
Within Groups	978.221	948	1.032		
Total	1004.758	952			

5.1.5 Overzicht bivariate analyses

Wat vooral opvalt aan de bivariate analyses is het gebrek aan significante verbanden met de variabele *stedelijkheid*. De oorzaak hiervan blijkt te liggen in het feit dat stedelijkheid niet kan worden opgevat als een lineaire variabele. Daarom zal in de multivariate analyses die volgen geen gebruik meer worden gemaakt van deze variabele, maar wordt deze vervangen door de vijf dummy-variabelen die beschreven zijn in paragraaf 5.1.

5.2 Multivariate analyses met geweld als afhankelijke variabele

5.2.1 Stedelijkheid

De zevende hypothese behelst de stelling dat de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld te verklaren is met behulp van frustratie, terwijl in de achtste hypothese wordt gesteld dat deze relatie te verklaren is met behulp van sociaal kapitaal. In paragraaf 5.1 bleek reeds dat de relaties met stedelijkheid niet lineair zijn, waardoor de verbanden niet significant zijn. Daarom zal vanaf nu verder worden gewerkt met de vijf nieuwe variabelen die samen de oude variabele stedelijkheid vormden. Om uitspraken te kunnen doen over de zevende en achtste hypothese zal gebruik worden gemaakt van regressieanalyse. Dit is een multivariate analysetechniek, waarbij bij elke stap meer variabelen worden toegevoegd, om zo te zien welke variabelen samen de grootste verklaringskracht hebben voor de afhankelijke variabele. Bij de regressieanalyse zal worden uitgegaan van het conceptueel model uit paragraaf 3.2. In het eerste model wordt dan ook de relatie tussen stedelijkheid en geweld bekeken, dus de vijf categorieën van stedelijkheid worden toegevoegd aan het model.⁸ In tabel 5.7 is het eerste model terug te vinden. De F-toets geeft een significantie van 0.041 aan, waarmee dit model significant is bij $p < 0.05$. In tabel 5.7 is te zien wat de verklarende waarde is van de verschillende categorieën van stedelijkheid. Hiervoor kijken we naar de Bèta-waarden in de tweede kolom. Er valt te concluderen dat het wonen in een niet-verstedelijkt gebied, een matig verstedelijk

⁸ In de praktijk worden er slechts vier categorieën van stedelijkheid aan de regressieanalyse toegevoegd, omdat SPSS de vijfde categorie als referentiecategorie ziet.

gebied, een sterk verstedelijkt gebied en een zeer sterk verstedelijkt⁹ gebied helpen verklaren waarom jongeren gewelddadig verdrag vertonen. Deze verbanden zijn statistisch significant. De verklaarde variantie (R^2) bedraagt slechts 0.008, wat aangeeft dat niet overbodig is om later meer variabelen toe te voegen aan de regressieanalyse.

Tabel 5.7 Regressieanalyse model 1 met *geweld* als afhankelijke variabele.

	B	Beta	Sig.
(Constant)	.367		***
Niet verstedelijkt	.256	.091	*
<i>Weinig verstedelijkt</i>	.074	.032	n.s.
Matig verstedelijkt	.198	.084	*
Sterk verstedelijkt	.222	.104	*
	R	R Square	Adjusted R Square
	.090	.008	.005

5.2.2 Frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik

De volgende stap in de regressieanalyse is het toevoegen van de onafhankelijke variabele *frustratie*, de indicatoren voor sociaal kapitaal (*zich geïsoleerd voelen, deel uitmaken vriendengroep, oppervlakkige sociale contacten en tevredenheid kennissenkring*) en de onafhankelijke variabelen *drugsgebruik, hoeveelheid alcohol weekend* en *frequentie alcoholgebruik*. De aanname, zoals opgesteld in de elfde hypothese, is dat deze variabelen een grote bijdrage leveren aan de verklaringskracht van het model. In tabel 5.8 staan de uitkomsten van model 2 van de regressieanalyse. De variabelen *niet verstedelijkt, matig verstedelijkt* en *sterk verstedelijkt* blijven significant, terwijl de variabele *zeer sterk verstedelijkt* niet meer significant is. Opvallender zijn de Bèta-waarden van de variabelen *drugsgebruik* en *hoeveelheid alcohol weekend*; deze bedragen respectievelijk maar liefst 0,315 en 0,242 en zijn zeer

⁹ Deze categorie is de referentiecategorie wordt weergegeven als (Constant).

significant met $p < 0,001$. Het feit dat deze vormen van middelengebruik worden toegevoegd aan het model en significant zijn, terwijl het wonen in een zeer verstedelijkt gebied er ineens niet meer toe doet, zou erop kunnen wijzen dat er sprake was van een schijnverband. In dat geval zou er in zeer verstedelijkte gebieden veel drugs worden gebruikt en veel alcohol worden gedronken in het weekend, waardoor het erop leek dat het wonen in een zeer sterk verstedelijkt gebied op zichzelf een verband had met jongerengeweld. In feite blijkt echter het middelengebruik er toe te doen. Verder valt op dat de geschatte effecten van zowel frustratie als sociaal kapitaal niet significant zijn, waarmee zij dus op zichzelf geen verklarende functie hebben voor gewelddadig gedrag onder jongeren. De verklaarde variantie gaat er aanzienlijk op vooruit en bedraagt nu 0.207, wat betekent dat in model 2 ruim 20% van *geweld* wordt verklaard. Uit de F-toets is gebleken dat dit model zeer significant is ($p < 0,001$).

Tabel 5.8 Regressieanalyse model 2 met *geweld* als afhankelijke variabele.

	B	Beta	Sig.
<i>(Constant)</i>	-.765		n.s.
<i>Niet verstedelijk</i>	.276	.090	*
<i>Weinig verstedelijk</i>	.071	.028	n.s.
<i>Matig verstedelijk</i>	.272	.104	*
<i>Sterk verstedelijk</i>	.248	.108	*
<i>Frustratie</i>	.078	.048	n.s.
<i>Zich geïsoleerd voelen</i>	.143	.057	n.s.
<i>Deel uitmaken vriendengroep</i>	.036	.019	n.s.
<i>Oppervlakkige sociale contacten</i>	-.092	-.053	n.s.
<i>Tevredenheid kennissenkring</i>	.023	.025	n.s.
<i>Drugsgebruik</i>	.278	.315	***
<i>Hoeveelheid alcohol weekend</i>	.276	.242	***
<i>Frequentie alcoholgebruik</i>	-.053	-.059	n.s.
	R	R Square	Adjusted R Square
	.455	.207	.195

5.2.3 Controle variabelen

In het derde model van de regressieanalyse worden de controle variabelen toegevoegd, zodat kan worden bekeken of deze invloed hebben op de gevonden verbanden en of deze verbanden zullen veranderen of wellicht zelfs zullen verdwijnen. De controle variabelen die worden toegevoegd zijn: *geslacht*, *opleidingsniveau*, *werkloosheid*, *zich verveeld voelen* en *instabiliteit thuissituatie*. De vraag is welke van de controle variabelen bijdragen aan het verklaren van jongerengeweld en of zij van invloed zijn op eerder gevonden verbanden. In tabel 5.11 zijn de uitkomsten van model 3 van de regressieanalyse te zien. Uit de F-toets is gebleken dat dit model zeer significant is ($p < 0,001$). Het eerste wat veranderd is in het derde model blijkt de variabele *niet verstedelijk* te zijn: deze variabele is niet meer significant, terwijl dat in het vorige model

nog wel het geval was. Verder valt alleen op dat de variabele *werkloosheid* met een Bèta-waarde van 0,113 significant is ($p < 0,05$). Dit zou kunnen betekenen dat er in niet-verstedelijkte gebieden relatief veel mensen werkloos zijn, waardoor er eigenlijk sprake was van een schijnverband. Er zou dan geen verband zijn tussen het wonen in een niet-verstedelijkte gebied en het vertonen van gewelddadig gedrag, maar er is een verband tussen werkloos zijn en het vertonen van gewelddadig gedrag. Dit betekent echter niet dat de stedelijkheid van een gebied er niet meer toe doet wanneer we kijken naar jongerengeweld: er blijft een relatie tussen deze twee variabelen. Er moet alleen wel gekeken worden naar matig verstedelijkte en sterk verstedelijkte gebieden, omdat dit de twee categorieën van stedelijkheid zijn die statistisch significante effecten hebben op geweld. Verder is af te lezen dat de R^2 van het derde model 0.277 bedraagt, wat betekent dat dit model een verklaringskracht heeft van bijna 30%.

Tabel 5.11 Regressieanalyse model 3 met *geweld* als afhankelijke variabele.

	B	Beta	Sig.
<i>(Constant)</i>	-.788		<i>n.s.</i>
<i>Niet verstedelijkt</i>	.362	.125	<i>n.s.</i>
<i>Weinig verstedelijkt</i>	.135	.050	<i>n.s.</i>
<i>Matig verstedelijkt</i>	.389	.143	*
<i>Sterk verstedelijkt</i>	.389	.162	*
<i>Frustratie</i>	.034	.025	<i>n.s.</i>
<i>Zich geïsoleerd voelen</i>	.173	.071	<i>n.s.</i>
<i>Deel uitmaken vriendengroep</i>	-.054	-.035	<i>n.s.</i>
<i>Oppervlakkige sociale contacten</i>	-.009	-.006	<i>n.s.</i>
<i>Tevredenheid kennissenkring</i>	.044	.049	<i>n.s.</i>
<i>Drugsgebruik</i>	.322	.398	***
<i>Hoeveelheid alcohol weekend</i>	.221	.173	**
<i>Frequentie alcoholgebruik</i>	-.058	-.067	<i>n.s.</i>
<i>Geslacht</i>	.222	.103	<i>n.s.</i>
<i>Opleidingsniveau</i>	-.060	-.078	<i>n.s.</i>
<i>Werkloosheid</i>	.159	.113	*
<i>Zich verveeld voelen</i>	-.047	-.076	<i>n.s.</i>
<i>Instabiliteit thuissituatie</i>	-.030	-.022	<i>n.s.</i>
	R	R Square	Adjusted R Square
	.526	.277	.231

5.2.4 Interactie-effecten

Op basis van de eerste acht hypothesen werd verwacht dat frustratie, sociaal kapitaal, en middelengebruik een verklaring zouden bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en

jongerengeweld. Helaas waren de resultaten van de regressieanalyse niet helemaal zoals verwacht: alleen het gebruik van middelen biedt duidelijk een verklaring voor jongerengeweld. De geschatte effecten van de andere onafhankelijke variabelen (of indicatoren hiervan) waren niet statistisch significant. Een optie waarbij frustratie en sociaal kapitaal toch kunnen bijdragen aan de verklaringskracht van de regressieanalyse, is in de vorm van interactie variabelen. Op basis van de literatuur in hoofdstuk 2 werden de negende en tiende hypothese opgesteld. In de negende hypothese werd verondersteld dat de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld te verklaren is met een combinatie van middelengebruik en frustratie, terwijl de tiende hypothese deze verklaring zocht in de combinatie tussen middelengebruik en sociaal kapitaal. Drugsgebruik zorgde in de regressieanalyse voor de sterkste verklaring. Verder werd in de passage in hoofdstuk 2 waar Wilson werd aangehaald al opgemerkt dat drugsactiviteiten, samen met andere factoren, een indicator zijn voor sociale problemen zoals geweldsmisdrijven. Daarom is besloten in het licht van de negende en tiende hypothese te kijken naar interacties tussen drugsgebruik en frustratie en interacties tussen drugsgebruik en sociaal kapitaal.

Op basis van de literatuur werd verwacht dat frustratie en sociaal kapitaal ook van invloed zouden zijn op jongerengeweld, wat niet werd bevestigd in de regressieanalyse. De voor de hand liggende vraag behelst of bijvoorbeeld drugsgebruik in combinatie met frustratie of (een gebrek aan) sociaal kapitaal een nog sterkere verklaring biedt voor geweld dan drugsgebruik op zichzelf. Indien dit het geval zou zijn, zou men indien men bijvoorbeeld gefrustreerd is EN drugs gebruikt sneller overgaan tot gewelddadig gedrag. In dit geval zou het interactieverband met geweld dus sterker zijn dan het verband van alleen drugsgebruik met geweld. Aangezien er wordt gewerkt met één variabele voor frustratie en vier variabelen voor sociaal kapitaal, zullen voor alle vijf deze variabelen naar interacties worden gekeken in combinatie met drugsgebruik. In model 4 van de regressieanalyse zullen de volgende interacties worden toegevoegd:

1. Drugsgebruik met frustratie
2. Drugsgebruik met zich geïsoleerd voelen van anderen
3. Drugsgebruik met deel uitmaken van een vriendengroep

4. Drugsgebruik met het hebben van oppervlakkige sociale contacten
5. Drugsgebruik met de tevredenheid met de kennissenkring

Om deze interacties toe te kunnen voegen worden er nieuwe interactie variabelen aangemaakt. Deze variabelen worden aangemaakt door de twee variabelen waarvan men de interactie wil onderzoeken met elkaar te vermenigvuldigen. Omdat een hogere score op de indicatoren voor sociaal kapitaal correspondeert met het hebben van meer sociaal kapitaal, worden deze variabelen voor het meten van de interactie-effecten omgepooled. De verwachting is immers dat het hebben van minder sociaal kapitaal in combinatie met drugsgebruik een verklaring biedt voor jongerengeweld. Wanneer de variabelen niet worden omgepooled, bestaat de interactie variabele uit het hebben van sociaal kapitaal*drugsgebruik en dat is niet wat we willen onderzoeken. Na het ompolen van de indicatoren van sociaal kapitaal worden deze vermenigvuldigd met drugsgebruik. Frustratie hoeft niet te worden omgepooled, aangezien een hogere score op *frustratie* correspondeert met een hogere mate van frustratie. De verwachting is immers dat een hogere mate van frustratie in combinatie met drugsgebruik leidt tot gewelddadig gedrag. Op deze manier ontstaan de volgende variabelen:

1. *interactie_ drugsgebruik_ frustratie*
2. *interactie_ drugsgebruik_ geïsoleerd*
3. *interactie_ drugsgebruik_ vriendengroep*
4. *interactie_ drugsgebruik_ contacten*
5. *interactie_ drugsgebruik_ kennissen*

In tabel 5.14 is het vierde model van de regressieanalyse te zien, waarbij de interactie variabelen zijn toegevoegd. Dit model is significant bij $p < 0.001$. Het eerste wat opvalt, zijn de variabelen die niet significant (meer) zijn. Ten eerste zijn dat de categorieën van stedelijkheid: geen van allen is nog significant. Dit betekent dat de andere significante verbanden het verband tussen stedelijkheid en geweld hebben weg verklaard. We kunnen dus al voorzichtig stellen dat waarschijnlijk óf frustratie, óf sociaal kapitaal, in combinatie met middelengebruik bijdraagt aan

een verklaring voor de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Ten tweede blijkt ook drugsgebruik niet meer significant te zijn, terwijl deze variabele in het derde model nog een p van <0.001 had.

De variabelen die er wel toe blijven doen, zijn alcohol drinken in het weekend en werkloosheid. Deze variabelen waren in het derde model significant en blijven dat in dit model ook. Een andere controle variabele die significant is geworden in model 4, is het geslacht van de respondenten. Het ligt in de lijn der verwachting dat het geslacht er toe doet, aangezien uit vrijwel elk onderzoek naar geweld gebleken is dat mannen relatief gewelddadiger zijn dan vrouwen. De richting van het verband dat hier wordt aangetroffen is echter verbazingwekkend. Aangezien de variabele die het geslacht van de respondenten weergeeft (*geslacht*) zo gecodeerd is dat 1=man en 2=vrouw, en het getal in de regressieanalyse positief is, betekent dit dat de kans op gewelddadig gedrag significant hoger is als we met een vrouw te maken hebben. Ook al is de Bèta-waarde niet heel hoog (0.108), toch is dit een zeer verrassend resultaat gezien het omgekeerde verwacht mag worden. Omdat het hier gevonden effect van het geslacht van de respondenten op de variabele *geweld* gecorrigeerd is voor andere variabelen, is ter controle ook biviaat naar de variabelen gekeken. Hier kwam hetzelfde resultaat uit en het verband bleek ook significant te zijn. en. Deze cijfers zijn terug te vinden in bijlage7a en 7b.

Wanneer we kijken naar de interactie variabelen, dan blijkt zowel de combinatie van het zich geïsoleerd voelen van anderen met drugsgebruik, als de combinatie van het hebben van oppervlakkige sociale contacten met drugsgebruik, statistisch significant te zijn. Beide variabelen hebben hoge Bèta-waarden, respectievelijk -0.520 en 0.353. Om het verband tussen deze variabelen en geweld te kunnen interpreteren moet worden gekeken naar de codering van deze variabelen.

De interactie variabelen van sociaal kapitaal zijn zo gecodeerd, dat een hogere score op de variabele correspondeert met minder sociaal kapitaal in combinatie met meer drugsgebruik. Het verband van *interactie_ drugsgebruik_geïsoleerd* met *geweld* is negatief, wat betekent dat er

geen reden is om aan te nemen dat het zich geïsoleerd voelen van anderen in combinatie met drugsgebruik zorgt voor meer geweld. De score op *interactie_ drugsgebruik_contacten* is positief, wat betekent dat het hebben van oppervlakkige sociale contacten in combinatie met drugsgebruik zorgt voor meer geweld. Dit resultaat bevestigt de aanname dat het tot de beschikking hebben van meer sociaal kapitaal leidt tot minder geweld, aangezien dit inhoudt dat tot de beschikking hebben van minder sociaal kapitaal in dat geval leidt tot meer geweld. Uit model 3 van de regressieanalyse bleek dat het hebben van oppervlakkige sociale contacten op zichzelf geen significant verband had met geweld. Nu blijkt uit model 4 echter dat het hebben van deze oppervlakkige contacten in combinatie met het gebruiken van drugs wel leidt tot gewelddadig gedrag. Verder is af te lezen dat de r^2 (ofwel de verklaarden variantie) van model 4 0.305 is, wat betekent dat afgerond 31% van *geweld* met dit model wordt verklaard.

Tabel 5.14 Regressieanalyse model 4 met *geweld* als afhankelijke variabele.

	B	Beta	Sig.
<i>(Constant)</i>	.000		n.s.
<i>Nietverstedelijkt</i>	.254	.088	n.s.
<i>Weinigverstedelijkt</i>	.067	.025	n.s.
<i>Matigverstedelijkt</i>	.311	.114	n.s.
<i>Sterkverstedelijkt</i>	.291	.122	n.s.
<i>Frustratie</i>	-.053	-.038	n.s.
<i>Zich geïsoleerd voelen</i>	-.145	-.059	n.s.
<i>Deel uitmaken vriendengroep</i>	-.035	-.023	n.s.
<i>Oppervlakkige sociale contacten</i>	.106	.068	n.s.
<i>Tevredenheid kennissenkring</i>	.042	.046	n.s.
<i>Drugsgebruik</i>	.212	.262	n.s.
<i>Hoeveelheid alcohol weekend</i>	.202	.159	**
<i>Frequentie alcoholgebruik</i>	-.076	-.086	n.s.
<i>Geslacht</i>	.234	.108	*
<i>Opleidingsniveau</i>	-.047	-.062	n.s.
<i>Werkloosheid</i>	.168	.119	*
<i>Zich verveeld voelen</i>	-.025	-.040	n.s.
<i>Instabiliteit thuissituatie</i>	.014	.010	n.s.
<i>interactie_ drugsgebruik_frustratie</i>	.100	.441	n.s.
<i>interactie_ drugsgebruik_geïsoleerd</i>	-.309	-.520	*
<i>interactie_ drugsgebruik_vriendengroep</i>	-.008	-.017	n.s.
<i>interactie_ drugsgebruik_contacten</i>	.157	.353	*
<i>interactie_ drugsgebruik_kennissen</i>	-.027	-.115	n.s.
	R	R Square	Adjusted R Square
	.553	.305	.247

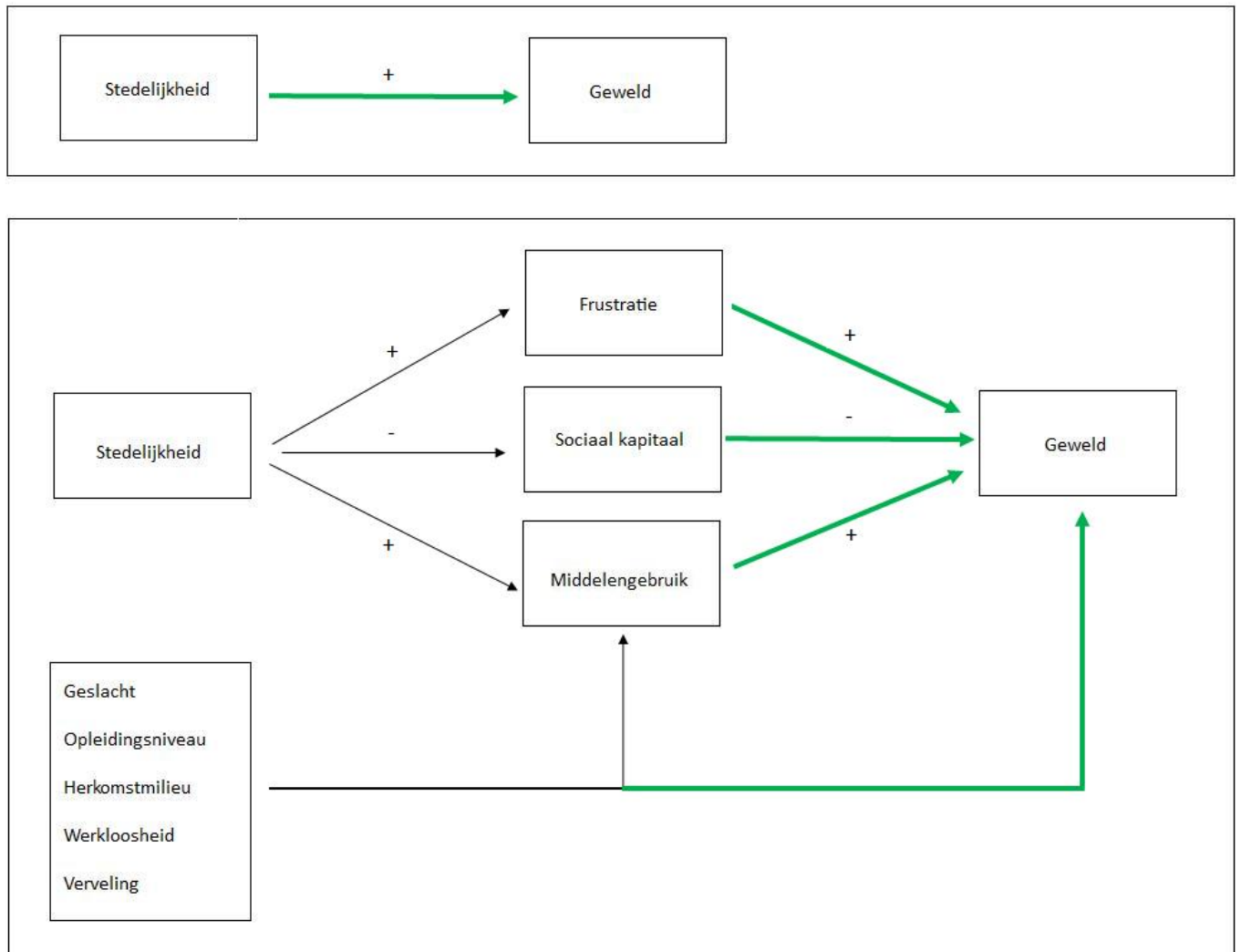
5.3 De interveniërende variabelen verklaard

Wanneer we terug kijken naar het conceptueel model uit paragraaf 3.2, dan zijn er nu een aantal van de in dat model weergegeven relaties onderzocht. Om overzichtelijk te krijgen welke relaties onderzocht zijn, en welke dat nog moeten worden, is in figuur 5.7 opnieuw het conceptueel model te zien. Door middel van groene pijlen is aangegeven welke verbanden reeds zijn behandeld, terwijl de zwarte pijlen representatief zijn voor de nog te onderzoeken verbanden. Zoals is te zien is het nog niet duidelijk wat de invloed van zowel stedelijkheid als van de controle variabelen is op de interveniërende concepten frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik. Tot nu toe is in de multivariate analyses alleen geweld als afhankelijke variabele gebruikt. De interveniërende variabelen moeten echter ook worden verklaard en dus stuk voor stuk als afhankelijke variabelen in een regressieanalyse worden opgenomen. Dit betekent dat er nog acht regressieanalyses zullen komen, aangezien er sprake is van acht te onderzoeken afhankelijke variabelen, namelijk:

1. *Frustratie*
2. *Zich geïsoleerd voelen*
3. *Deel uitmaken vriendengroep*
4. *Oppervlakkige sociale contacten*
5. *Tevredenheid kennissenkring*
6. *Drugsgebruik*
7. *Hoeveelheid alcohol weekend*
8. *Frequentie alcoholgebruik*

Voor elke afhankelijke variabele zal een regressieanalyse worden uitgevoerd waarin zowel de vijf categorieën van stedelijkheid, als de vijf controle variabelen worden toegevoegd.

Figuur 5.7 Conceptueel model met onderzochte relaties.

5.3.1 Frustratie

In tabel 5.16 is te zien dat het wonen in een niet-verstedelijkt, sterk verstedelijkt of zeer sterk verstedelijkt gebied invloed heeft op de mate van frustratie die de jongeren hebben. Wie in een dergelijk gebied woont, is sneller gefrustreerd. Wanneer we terug kijken naar de tweede hypothese (hoe meer stedelijkheid, hoe meer frustratie) lijkt dit dus deels op te gaan. In de bivariate analyse was dit verband niet terug te vinden, omdat stedelijkheid daar als een lineaire variabele werd opgevat. Later bleek dat daar niet blindelings vanuit kon worden gegaan, en nu blijkt dus dat er wel degelijk een verband is tussen wonen in een sterk verstedelijkt of zeer sterk verstedelijkt gebied en de mate van frustratie die iemand heeft.

Verder spelen werkloosheid, de mate waarin men zich verveeld en de stabiliteit van de thuissituatie een rol. Naarmate men vaker onvrijwillig werkloos is geweest en de thuissituatie instabieler is, is men gefrustreerder. Aangezien deze variabelen als stressfactoren kunnen worden gezien is dit logisch te verklaren. *Zich verveeld voelen* heeft echter een negatief verband met *frustratie*, wat opvallend is. Naarmate men zich vaker verveelt, is men minder gefrustreerd. Het omgekeerde zou verwacht kunnen worden, gezien 'zich vervelen' een negatief waardeoordeel in zich heeft en het dus waarschijnlijk is dat indien er een verband is met frustratie, dit verband positief zou zijn (zich meer verveeld voelen leidt dan tot meer frustratie).

Dit model is volgens de F-toets statistisch significant bij $p < 0.001$ en heeft - zoals te zien is in tabel 5.16 - een verklaarde variantie van 0.131. Kortom, er wordt voor ruim 13% verklaard waar frustratie vandaan komt.

Tabel 5.16 Regressieanalyse met *frustratie* als afhankelijke variabele.

	B	Beta	Sig.
(Constant)	3.369		***
Niet verstedelijkt	.317	.153	*
<i>Weinig verstedelijkt</i>	.073	.038	n.s.
<i>Matig verstedelijkt</i>	.055	.030	n.s.
Sterk verstedelijkt	.300	.177	*
<i>Geslacht</i>	-.032	-.021	n.s.
<i>Opleidingsniveau</i>	-.018	-.035	n.s.
Werkloosheid	.188	.186	**
Zich verveeld voelen	-.050	-.119	*
Instabiliteit thuissituatie	.145	.161	**
	R	R Square	Adjusted R Square
	.362	.131	.107

5.3.2 Sociaal kapitaal

In tabel 5.17 is de regressieanalyse voor *zich geïsoleerd voelen* te zien. Deze variabele is een indicator voor sociaal kapitaal. De variabele is zo gecodeerd dat een hogere score op *zich geïsoleerd voelen* correspondeert met het zich minder vervreemd voelen van anderen (dan heeft men immers juist meer sociaal kapitaal). Wanneer we kijken naar de vierde hypothese, blijkt deze hier niet op te gaan. De vierde hypothese luidde: hoe meer stedelijkheid, hoe minder sociaal kapitaal. In de bivariate analyses bleek, net zoals bij frustratie, dat er geen relatie met stedelijkheid was terug te vinden. In deze multivariate analyse blijkt er een verband tussen *zich geïsoleerd voelen* en *zeersterkverstedelijkt* (de constante) te zijn: het wonen in een dusdanig gebied gaat gepaard met het zich minder geïsoleerd voelen van anderen. Dit is niet wat er in de vierde hypothese werd aangenomen, namelijk dat naarmate een gebied meer verstedelijkt is, men minder sociaal kapitaal zou hebben en zich dus juist meer van anderen geïsoleerd zou voelen. Dit betekent dat hoewel er in dit model wel een categorie van stedelijkheid toe blijkt te doen wanneer we kijken naar verklaringen voor het zich geïsoleerd voelen van anderen, dit verband de andere kant op gaat dan werd verwacht.

Verder is er met *werkloosheid* een verband terug te zien. Dit verband is negatief, wat betekent dat naarmate men vaker onvrijwillig werkloos is geweest, men zich meer geïsoleerd voelt van anderen. Dit is niet verrassend: de meeste mensen brengen een groot deel van hun leven door op het werk, en dit is dan ook een ideale plek om een sociaal netwerk op te bouwen. Indien men vaak onvrijwillig werkloos is, heeft men minder kansen om dit netwerk - en dus sociaal kapitaal - op te bouwen. Het laatste verband dat significant is, is *zich verveeld voelen*. Er is een positief verband, wat betekent dat een hogere mate van zich verveeld voelen gepaard gaat met het zich minder van anderen geïsoleerd voelen. Dit is vrij apart, aangezien aangenomen zou mogen worden dat juist wanneer men zich wel van anderen geïsoleerd voelt, men zich sneller verveelt. Wellicht zouden mensen die zich van anderen geïsoleerd voelen zichzelf eerder als eenzaam beschrijven dan als verveelt. Dit zou te maken kunnen hebben met het idee dat mensen die zich vervelen over het algemeen veel sociale contacten hebben, en wanneer deze niet aanwezig zijn dit voor hen veel nadruk heeft, wat zich uit door middel van zich verveeld voelen. Het zou

kunnen zijn dat mensen die zich van anderen geïsoleerd voelen het alleen zijn dan ook niet als zich verveeld voelen ervaren doordat er geen contrast wordt benadrukt. Hoe dan ook blijft dit giswerk, en is het verband opvallend.

Het model is met $p < 0.001$ statistisch significant en heeft een r^2 van 0.103 (tabel 5.17), wat betekent dat ruim 10% van *zich geïsoleerd voelen* met dit model wordt verklaard.

Tabel 5.17 Regressieanalyse met *zich geïsoleerd voelen* als afhankelijke variabele.

	B	Beta	Sig.
(Constant)	2.476		***
<i>Nietverstedelijkt</i>	-.108	-.089	n.s.
<i>Weinigverstedelijkt</i>	-.078	-.070	n.s.
<i>Matigverstedelijkt</i>	.009	.008	n.s.
<i>Sterkverstedelijkt</i>	-.077	-.078	n.s.
<i>Geslacht</i>	.029	.033	n.s.
<i>Opleidingsniveau</i>	.007	.023	n.s.
<i>Werkloosheid</i>	-.072	-.122	*
<i>Zich verveeld voelen</i>	.055	.223	***
<i>Instabiliteit thuissituatie</i>	-.045	-.085	n.s.
	R	R Square	Adjusted R Square
	.320	.103	.077

De overige indicatoren voor sociaal kapitaal, te weten het deel uitmaken van een vriendengroep, het hebben van oppervlakkige sociale contacten en het tevreden zijn met de kennissenkring, blijken geen statistisch significant regressiemodel te produceren wanneer de categorieën van stedelijkheid en de controle variabelen worden toegevoegd. Zowel de categorieën van stedelijkheid, als de controle variabelen, blijken dus geen invloed te hebben op deze indicatoren voor sociaal kapitaal.

5.3.3 Middelengebruik

Zoals eerder gezegd zijn er drie variabelen voor middelengebruik: *drugsgebruik*, *hoeveelheid alcohol weekend* en *frequentie alcoholgebruik*. Wanneer deze drie variabelen los van elkaar als afhankelijke variabele in een regressieanalyse worden opgenomen, met als onafhankelijke variabelen de vijf categorieën van stedelijkheid en de controle variabelen, blijkt dat er geen significante relaties zijn te vinden tussen deze drie variabelen en stedelijkheid of de controle variabelen. Dit betekent dat er geen oorzaken zijn gevonden voor middelengebruik: er zijn geen variabelen die een positieve dan wel negatieve invloed hebben op het gebruik van middelen.

6. Conclusies

6.1 Samenvatting van de bevindingen

Aan de hand van de in hoofdstuk 3 opgestelde hypothesen zal nu een samenvatting van de onderzoeksbevindingen worden gepresenteerd. Elke hypothese zal worden bevestigd of worden verworpen met behulp van de onderzoeksresultaten uit hoofdstuk 5. Vervolgens worden de gevonden verbanden gepresenteerd in een variabelenmodel.

6.1.1 Aannee of verwerping van de hypothesen

De eerste hypothese luidde: hoe meer stedelijkheid, hoe meer jongerengeweld. Uit de variantieanalyse van stedelijkheid op geweld bleek dat er een significant verband is tussen deze twee variabelen. Er kwamen verrassende gemiddelden voor de verschillende categorieën van stedelijkheid naar voren: niet-verstedelijkte gemeenten scoren het hoogst op geweld en zeer sterk verstedelijkte gemeenten het laagst. Dit is dus het tegenovergestelde van wat er in de eerste hypothese werd aangenomen. De drie 'middencategorieën' lieten wel een stijgende lijn zien in de scores op geweld, wat overeen komt met wat er in de eerste hypothese werd aangenomen. Het verband van stedelijkheid op geweld is echter dus niet lineair, waardoor meer stedelijkheid niet leidt tot meer jongerengeweld. De eerste hypothese wordt daarom verworpen.

De tweede hypothese luidde: hoe meer stedelijkheid, hoe meer frustratie. Tussen deze twee variabelen bleek geen statistisch significant verband te vinden te zijn, wat betekent dat er noch een positieve noch een negatieve relatie tussen de twee variabelen is. De mate van stedelijkheid van de gemeente waarin men woont heeft dus geen enkele invloed op de mate waarin men gefrustreerd is en de tweede hypothese wordt verworpen.

De derde hypothese luidde: hoe meer frustratie, hoe meer jongerengeweld. Uit de variantieanalyse bleek dat er wel een significant verband is tussen deze twee variabelen, maar dat dit verband niet eenduidig is. Daarom wordt ook de derde hypothese verworpen.

De vierde hypothese luidde: hoe meer stedelijkheid, hoe minder sociaal kapitaal. Er werd voor alle vier de indicatoren (zich van anderen geïsoleerd voelen, oppervlakkige sociale contacten hebben, deel uitmaken van een vriendengroep en tevreden zijn met de kennissenkring) voor sociaal kapitaal bekeken of deze worden beïnvloed door stedelijkheid. Er bleken geen significante verbanden te vinden te zijn tussen stedelijkheid en de indicatoren voor sociaal kapitaal. Ook de vierde hypothese wordt verworpen.

De vijfde hypothese luidde: hoe minder sociaal kapitaal, hoe meer jongerengeweld. Er bleek alleen een significant verband te zijn tussen het zich van anderen geïsoleerd voelen en geweld. Dit verband is echter niet eenduidig: mensen die zich wel en niet geïsoleerd voelen van anderen scoren hoger op geweld, dan mensen die zich soms van anderen geïsoleerd voelen. De andere drie indicatoren hebben geen significant verband met geweld. De vijfde hypothese wordt dan ook verworpen.

De zesde hypothese luidde: er is nauwelijks een of geen verband tussen middelengebruik en jongerengeweld. Hierbij werd er een onderscheid gemaakt tussen drugsgebruik, het aantal glazen alcohol dat men in het weekend drinkt en de frequentie waarmee men alcohol drinkt. Hoewel in hoofdstuk 2 bleek dat er in de meeste onderzoeken naar oorzaken voor jongerengeweld geen verband werd gevonden met middelengebruik, spreken de resultaten van dit onderzoek dit tegen. Voor alle drie de variabelen geldt dat er een significant verband is met geweld, waarbij een hogere mate van middelengebruik leidt tot meer geweld. De zesde hypothese wordt dus verworpen.

Hoewel meer stedelijkheid niet leidt tot meer jongerengeweld, kon met behulp van vijf dummy-variabelen voor stedelijkheid¹⁰ wel de relatie tussen stedelijkheid en geweld worden onderzocht. Er bleek immers wel een verband tussen de twee variabelen te zijn. Uit de regressieanalyse kwam naar voren dat alle categorieën van stedelijkheid, op de categorie weinig verstedelijkt na,

¹⁰ Dummy-variabelen kunnen worden gezien als variabelen van (quasi) interval meetniveau.

een significant verband hebben met de variabele geweld. Daarom was het zeker nuttig om de relatie tussen stedelijkheid en geweld te proberen te verklaren.

De zevende hypothese luidde: de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met frustratie. In de regressieanalyse bleek dat er geen significant verband is tussen de mate van frustratie die men ervaart en de mate van gewelddadigheid. Deze hypothese wordt verworpen.

De achtste hypothese luidde: de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met sociaal kapitaal. Ook hier bleek er geen verband te zijn tussen de indicatoren voor sociaal kapitaal en geweld. Deze hypothese wordt verworpen.

Aan de hand van de literatuur in hoofdstuk 2 werd verondersteld dat een combinatie van frustratie of sociaal kapitaal met middelengebruik wellicht kon bijdragen aan het verklaren van de te onderzoeken relatie. Op deze manier zouden frustratie of sociaal kapitaal mogelijk toch een verklarende functie kunnen hebben, ook al bleken deze concepten op zichzelf geen verband te hebben met jongerengeweld. In de regressieanalyse waarbij de interveniërende variabelen werden toegevoegd, bleek dat alleen drugsgebruik en de hoeveelheid alcohol die men in het weekend drinkt de relatie tussen stedelijkheid en geweld konden helpen verklaren. Op basis van theoretische overwegingen en gezien het feit dat drugsgebruik de sterkste verklaringskracht had van alle middelengebruik-variabelen in het regressiemodel, is besloten te kijken naar combinaties met drugsgebruik.

De negende hypothese luidde: de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met een combinatie van middelengebruik en frustratie. Er is dus gekeken naar de combinatie van frustratie en drugsgebruik. Deze interactie variabele bleek geen significante invloed te hebben op de relatie tussen stedelijkheid en geweld. De negende hypothese wordt dus verworpen.

De tiende hypothese luidde: de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met een combinatie van middelengebruik en sociaal kapitaal. Uit de regressieanalyse bleken zowel de combinatie van zich geïsoleerd voelen van anderen met drugsgebruik, als de combinatie van oppervlakkige sociale contacten hebben met drugsgebruik, een significante invloed te hebben op de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Het verband met de eerste interactie variabele is negatief. Dit betekent dat de combinatie van zich geïsoleerd voelen van anderen in combinatie met drugsgebruik niet leidt tot meer geweld. Het verband met de tweede interactie variabele is positief. Dit betekent dat de combinatie van het hebben van oppervlakkige sociale contacten met drugsgebruik wel leidt tot meer geweld. Opvallend is dat wanneer de interactie variabelen aan het model worden toegevoegd, de oorspronkelijk zeer sterke invloed van drugsgebruik op zichzelf helemaal is verdwenen. Dit betekent dat het inderdaad zo is dat drugsgebruik in combinatie met andere factoren een sterkere verklaring biedt voor geweld dan drugsgebruik alleen. Omdat twee van de interactie variabelen van sociaal kapitaal met drugsgebruik een verklaring bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en geweld, kan de tiende hypothese worden aangenomen.

Tot slot luidde de elfde hypothese: de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met een model waarin de variabelen frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik als verklarende variabelen worden toegevoegd. Uit de regressieanalyse waarin alle genoemde variabelen zijn toegevoegd blijkt dat niet één van de categorieën van stedelijkheid nog een significant verband heeft met geweld. Dit betekent dat de relatie tussen stedelijkheid en jongerengeweld is te verklaren met de variabelen frustratie, sociaal kapitaal, middelengebruik of een combinatie hiervan. De elfde hypothese wordt dus aangenomen.

6.1.2 Controle variabelen

Aan het verklarende regressiemodel waarin alle interveniërende variabelen en interactie variabelen zijn toegevoegd zijn ook de controle variabelen toegevoegd. Het geslacht van de respondenten blijkt er toe te doen: vrouwen zijn significant vaker gewelddadig dan mannen. Dit is een zeer verrassende conclusie. Verder blijkt *werkloosheid* een rol te spelen: hoe vaker men

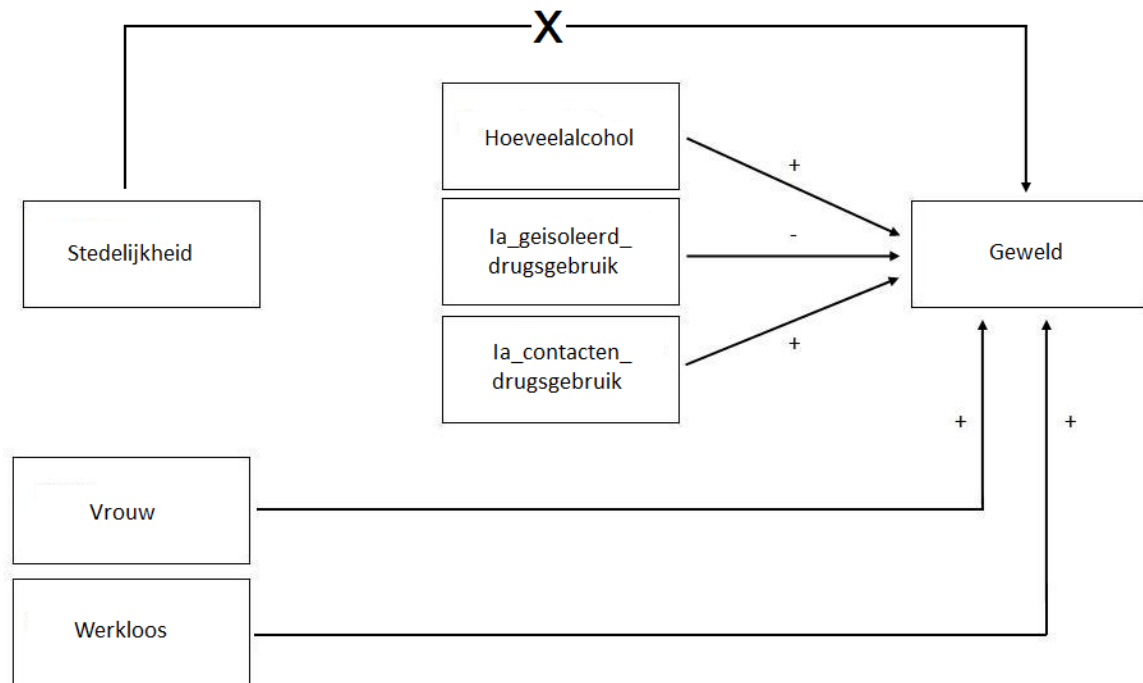
onvrijwillig werkloos is geweest, hoe gewelddadiger men is. Nadat *werkloosheid* aan de regressieanalyse werd toegevoegd, bleek het verband tussen niet verstedelijkte gemeenten en geweld te verdwijnen. Daarom wordt aangenomen dat er sprake was van een schijnverband tussen niet-verstedelijkte gemeenten en geweld: in feite blijkt *werkloosheid* over het verband van *nietverstedelijkt* heen te gaan, wat betekent dat de twee variabelen een gemeenschappelijke deler hebben. Waarschijnlijk is er in niet-verstedelijkte gemeenten sprake van meer werkloosheid, waarmee het geweld verklaard kan worden.

6.1.3 Variabelenmodel

Het is tijd om de balans op te maken: met behulp van welke variabelen kan de relatie tussen stedelijkheid en geweld worden verklaard? In figuur 6.1 worden deze variabelen en hun onderlinge relaties nog eens overzichtelijk, schematisch weergegeven. Zoals te zien is, blijkt de relatie tussen stedelijkheid en geweld volledig weg verklaard wanneer er andere variabelen aan het verklarende model worden toegevoegd. Het aantal glazen alcohol dat jongeren in het weekend drinken (*hoeveelheid alcohol weekend*) blijkt een rol te spelen, evenals een combinatie van zich geïsoleerd voelen van anderen met drugsgebruik (*interactie_drugsgebruik_geïsoleerd*), en oppervlakkige sociale contacten hebben met drugsgebruik (*interactie_drugsgebruik_contacten*). Verder spelen het geslacht (*vrouw*)¹¹ en het aantal keren dat men onvrijwillig werkloos is geweest (*werkloos*) een rol.

¹¹ De variabele *geslacht* wordt hier *vrouw* genoemd, omdat het anders niet mogelijk is om een positieve of negatieve relatie met geweld weer te geven.

Figuur 6.1 Variabelenmodel met significante relaties.

Wanneer de variabelen uit het bovenstaande variabelenmodel worden toegevoegd aan een regressieanalyse, waarin *geweld* de afhankelijke variabele is, blijkt 31% van *geweld* met zo'n model te kunnen worden verklaard. In de volgende paragraaf zal de richting van de verbanden nader worden toegelicht.

6.2 Beantwoording onderzoeksvraag

Nu alle hypothesen zijn aangenomen, dan wel verworpen, kan er een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag van dit onderzoek. De onderzoeksvraag werd in hoofdstuk 1 geformuleerd, en luidde:

Welke relatie is er tussen stedelijkheid en jongerengeweld, en in hoeverre is die (waarschijnlijk positieve) relatie te verklaren met frustratie, sociaal kapitaal en middelengebruik?

We hebben kunnen zien dat er inderdaad een relatie is tussen stedelijkheid en jongerengeweld. Dit is een complexe relatie, er is geen lineair verband. Meer van het ene leidt dus niet tot meer van het andere. De relatie is het beste te omschrijven als onduidelijk, aangezien bepaalde mates van stedelijkheid wel met geweld te maken hebben, en andere weer niet. Hier valt niet echt een pijl op te trekken.

De relatie tussen stedelijkheid en geweld blijkt niet te verklaren te zijn met frustratie of sociaal kapitaal. Wel blijkt middelengebruik een belangrijke rol te spelen. Ten eerste is gebleken dat jongeren die meer glazen alcohol in het weekend drinken, gewelddadiger zijn. Verder biedt drugsgebruik een sterke verklaring: naarmate men meer drugs gebruikt is men gewelddadiger. Op basis van de literatuur werd besloten te kijken naar interactie-effecten. Wanneer gekeken wordt naar bepaalde indicatoren van sociaal kapitaal, blijken deze in combinatie met drugsgebruik een nog sterkere verklaring te bieden voor de relatie tussen stedelijkheid en geweld, dan drugsgebruik op zichzelf. Dit geldt voor het zich geïsoleerd voelen van anderen en het hebben van oppervlakkige sociale contacten. Het verband tussen de combinatie van zich geïsoleerd voelen met drugsgebruik en geweld is negatief, wat betekent dat er geen reden is om aan te nemen dat jongeren die zich geïsoleerd voelen van anderen en drugs gebruiken gewelddadiger zijn. Het verband tussen de combinatie van oppervlakkige sociale contacten hebben met drugsgebruik en geweld is positief. Dit betekent dat jongeren die hun sociale contacten oppervlakkig vinden en tevens drugs gebruiken, meer geweld vertonen. Dit laatste was in de lijn der verwachting, en op deze manier draagt het (gebrek aan) sociaal kapitaal toch duidelijk bij aan de verklaring voor de relatie tussen stedelijkheid en geweld. Ook blijkt uit deze verschillende effecten dat de indicatoren van sociaal kapitaal niet bij elkaar opgeteld hadden kunnen worden. Verder bleek dat nadat de interactie variabelen werden toegevoegd aan de regressieanalyse, de categorieën van stedelijkheid 'matig verstedelijkt' en 'sterk verstedelijkt' geen significant verband meer met geweld hadden.

De relatie tussen stedelijkheid en geweld blijkt dus bijna volledig te verklaren te zijn met sociaal kapitaal en middelengebruik. Wanneer ook de controle variabelen *geslacht* en *werkloosheid* worden toegevoegd, blijkt zelfs deze relatie zelfs helemaal volledig te verklaren te zijn.

6.3 Discussie

In dit onderzoek is ervoor gekozen om vanuit twee verschillende perspectieven te kijken naar oorzaken van gewelddadig gedrag: vanuit een sociaal-psychologisch perspectief en vanuit een sociologisch perspectief. Vanuit het eerste perspectief werd, aan de hand van de frustratie-agressie hypothese, aangenomen dat meer frustratie zou leiden tot meer geweld. Vanuit het tweede perspectief werd, op basis van het werk van Pierre Bourdieu, aangenomen dat een gebrek aan sociaal kapitaal zou leiden tot meer geweld. Bovendien zouden volgens de theorie van Émile Durkheim frustratie en een gebrek aan sociaal kapitaal eerder terug te vinden zijn in de grote stad dan in rurale gebieden.

Wanneer we de resultaten van dit onderzoek in het licht van de huidige wetenschappelijke literatuur plaatsen, wordt de frustratie-agressie hypothese niet ondersteund. Zoals in hoofdstuk 2 al werd vermeld, is er de afgelopen decennia veel kritiek geweest op de frustratie-agressie hypothese. De theorie zou te kort door de bocht zijn. Als we kijken naar de resultaten van dit onderzoek wat betreft de relatie tussen frustratie en geweld, dan is er geen enkel ondersteunend materiaal te vinden voor de frustratie-agressie hypothese. Zelfs in combinatie met drugsgebruik kan frustratie geen verklaring bieden voor geweld.

Sociaal kapitaal blijkt in combinatie met drugsgebruik invloed te hebben op de mate van geweld dat men vertoont. Waar Bourdieu echter stelde dat minder sociaal kapitaal zou leiden tot meer geweld, blijkt deze theorie in dit onderzoek maar voor één van de twee significante indicatoren van sociaal kapitaal te kloppen. Oppervlakkige sociale contacten leiden in combinatie met drugsgebruik wel tot meer geweld, maar voor zich geïsoleerd voelen werd een negatief verband gevonden. Jongeren die zich geïsoleerd voelen van anderen en drugs gebruiken, vertonen niet meer gewelddadig gedrag. Helaas was er maar voor twee van de vier indicatoren van sociaal

kapitaal een verband te zien. Het is de vraag of wanneer er meer indicatoren waren gebruikt, er meer ondersteunend materiaal voor de theorie van Bourdieu zou zijn gevonden. Deze mogelijkheid viel echter niet binnen de reikwijdte van dit onderzoek. Voor nu kan geconcludeerd worden dat de sociologische factoren er meer toe blijken te doen dan de psychologische factoren, wanneer we geweld proberen te verklaren. Toch kan ook sociaal kapitaal maar in beperkte mate een verklaring bieden voor jongerengeweld. Wellicht is er een verklaring te vinden in de vorm van *autotelisch geweld*, een concept dat Willem Schinkel in zijn proefschrift *Aspects of violence* introduceerde. Ook zijn onderzoek vond plaats onder jongeren. Bij deze vorm van geweld heeft het geweld zichzelf tot doel; Schinkel stelt dat er een “wil tot geweld” is. (Schinkel 2005). Wanneer jongeren geweld plegen omdat zij puur de behoefte hebben aan geweld, hoeven frustraties of sociale netwerken daar niet noodzakelijkerwijs een rol bij te spelen.

Durkheim's voorspelling dat men in de grote steden door de vele snelle sociale veranderingen sneller gefrustreerd zou raken en naar verhouding meer onpersoonlijke sociale contacten zou hebben, blijkt niet of nauwelijks op te gaan. Voor frustratie geldt, dat dit meer terug te vinden is in niet-verstedelijkte, sterk verstedelijkte en zeer sterk verstedelijkte gebieden. De laatste twee categorieën zijn volgens Durkheim te verwachten, de eerste categorie is totaal in strijd met wat Durkheim stelde. Voor sociaal kapitaal geldt dat er alleen een verband is tussen zich van anderen geïsoleerd voelen en de mate van stedelijkheid. Hier blijkt dat men zich in zeer sterk verstedelijkte gebieden minder geïsoleerd voelt. Dit is ook precies het tegenovergestelde van wat men op basis van Durkheim's theorie zou mogen verwachten. De andere categorieën van stedelijkheid hebben geen invloed op de mate waarin men zich van anderen geïsoleerd voelt. De andere drie indicatoren voor sociaal kapitaal kunnen helemaal niet verklaard worden met de mate van stedelijkheid.

6.4 Beperkingen

In dit onderzoek zijn er helaas enkele beperkingen geweest waar met name tijdens de operationalisering van de concepten tegenaan werd gelopen. De eerste beperking heeft te

maken met de operationalisering van frustratie. Doordat frustratie in het voor dit onderzoek gebruikte databestand niet psychologisch is gemeten, wordt er helaas enigszins tekort geschoten in het sociaal-psychologische perspectief dat getracht werd te geven op mogelijke verklaringen voor jongerengeweld en is er meer dan het uitgangspunt was een sociologische interpretatie van frustratie gegeven in de vorm van binding met relevante anderen. Deze meer sociologische interpretatie sluit minder goed aan op de frustratie-agressie hypothese, wat betekent dat de uiteindelijke operationalisering van de variabele *frustratie* niet helemaal naadloos aansluit op de theoretisering in het literatuurhoofdstuk van het verband tussen frustratie en geweld.

Een tweede beperking heeft te maken met de operationalisering van sociaal kapitaal. Het was de bedoeling dat de verschillende indicatoren voor sociaal kapitaal samengevoegd zouden worden tot één variabele voor sociaal kapitaal, maar doordat de indicatoren empirisch niet genoeg samen bleken te hangen is er voor gekozen de indicatoren niet samen te voegen. Achteraf is dit een goede keuze geweest: wanneer de indicatoren waren opgeteld was er waarschijnlijk geen relatie gevonden tussen sociaal kapitaal en geweld, doordat sommige indicatoren een positief effect hadden en anderen een negatief effect. Bij elkaar opgeteld was er dan bijna geen effect waarneembaar geweest en was ook niet te interpreteren geweest welke aspecten van sociaal kapitaal een positieve of negatieve invloed hadden gehad op geweld.

De derde beperking heeft betrekking op het onderscheid tussen geweld tegenover bekenden versus het geweld tegenover onbekenden. Het is aannemelijk dat er een verschil is tussen deze beiden soorten van geweld, maar doordat er geen data beschikbaar waren gericht op dit onderscheid is het helaas noodzakelijk geweest beiden onder de noemer fysiek geweld samen te onderzoeken.

6.5 Aanbevelingen voor beleid en vervolgonderzoek

6.5.1 Beleid

Ten eerste heeft dit onderzoek implicaties voor het beleid gericht op het tegengaan van jongerengeweld in grote steden. Uit de resultaten blijkt dat er geen enkele reden is om aan te nemen dat jongerengeweld meer voorkomt naarmate een gemeente sterker verstedelijkt is. Absoluut is er uiteraard sprake van meer geweld in sterker verstedelijkte gebieden, maar relatief (per inwoner) is de kans op geweldsmisdrijven niet significant hoger. Specifiek beleid gericht op het tegengaan van jongerengeweld in grote steden lijkt dan ook overbodig. Er is, zoals bleek in hoofdstuk 1, nog steeds sprake van een groei van het aantal geweldsmisdrijven onder jongeren. Het probleem blijft dus zeer actueel, maar de aanbeveling die hier wordt gedaan is om geen blinde vlek te hebben voor minder verstedelijkte gebieden.

Ten tweede blijkt middelengebruik onder jongeren een zeer belangrijke verklarende factor te zijn bij de vraag waarom zij gewelddadig gedrag vertonen. Daarom wordt aanbevolen om hier bij het beleid gericht op het tegengaan van jongerengeweld veel aandacht aan te besteden. Meer voorlichting over de nadelige effecten van het gebruik van alcohol en drugs is hiervan een voorbeeld. Met name wat betreft drugs heerst er een taboe in Nederland. Er zijn momenteel veel overheidscampagnes om alcoholconsumptie onder de 16 jaar tegen te gaan en boven de 16 jaar te verminderen. Campagnes tegen drugsgebruik zijn er echter zelden of nooit. Aangezien uit dit onderzoek blijkt dat drugsgebruik er een stuk meer toe doet dan alcoholgebruik wanneer wordt gekeken naar verklaringen voor jongerengeweld, wordt aanbevolen hier veel meer aandacht aan te besteden bij het maken van beleid om jongerengeweld tegen te gaan.

6.5.2 Vervolgonderzoek

De eerste aanbeveling voor vervolgonderzoek die wordt gedaan heeft betrekking op de relatie tussen het geslacht van jongeren en de mate van geweld die zij vertonen. Uit dit onderzoek blijkt dat vrouwen significant net wat vaker gewelddadig gedrag vertonen. Dit is een zeer opvallende uitkomst, die wellicht zelfs niet eerder uit onderzoek naar geweld is gekomen. In de

literatuur met betrekking tot geslacht en geweld is overal te lezen dat mannen gewelddadiger zijn. Aangezien dit resultaat een toevallige ontdekking was (geslacht was een standaard controle variabele), viel er binnen de reikwijdte van dit onderzoek niet verder te kijken naar deze opvallende relatie. Er wordt hier daarom aanbevolen om deze relatie in een volgend onderzoek nader onder de loep te nemen.

De tweede aanbeveling voor vervolgonderzoek betreft werkloosheid. Deze factor blijkt een belangrijke rol te spelen wanneer wordt gezocht naar verklaringen voor geweld. In een volgend onderzoek zou het interessant zijn om te bekijken of er ook interactie-effecten plaatsvinden tussen werkloosheid en drugsgebruik of alcoholgebruik. Het zou heel goed kunnen dat geweld op deze manier nog meer verklaard zou worden.

De derde aanbeveling voor vervolgonderzoek heeft te maken met de eerste beperking die eerder werd genoemd. In het voor dit onderzoek gebruikte databestand zijn geen gegevens bekend over de psychologische duiding van frustratie bij de jongeren. Frustratie is in het POLS databestand alleen in termen van binding met relevante anderen gemeten, dus op een meer sociologische manier. De aanbeveling die hier wordt gedaan is een interdisciplinair onderzoek te doen naar het verband tussen frustraties bij jongeren en de mate van gewelddadigheid die zij vertonen. Hierbij zou dus zowel door psychologen als door sociologen onderzocht worden op welke manieren frustraties bij jongeren zouden kunnen leiden tot gewelddadig gedrag.

Deze suggesties zouden een bijdrage kunnen leveren aan zowel de wetenschappelijke discussie op het gebied van oorzaken van geweld, als aan de maatschappelijke discussie. Ook zouden de resultaten implicaties kunnen hebben voor het maken van nieuw beleid gericht op het tegengaan van geweld onder jongeren.

Literatuurlijst

- Abraham, M. (1999). Illicit drug use, urbanization, and lifestyle in the Netherlands. *Journal of Drug Issues*, 29, 3, 565-585.
- Akçomak, S. I. & Weel, B. ter. (2008, juli). *The Impact of Social Capital on Crime: Evidence from the Netherlands*. Gepresenteerd in de Discussion Paper Series van IZA, Bonn.
- Beke, B.M.W.A., Haan, W.J.M. de en Terlouw, G.J. (2001). *Geweld verteld: daders, slachtoffers en getuigen over geweld op straat*. Onderzoeksnotities 2001/7, Den Haag: WODC.
- Berkowitz, L. (1962). *Aggression: A Social Psychological Analysis*. New York: McGraw-Hill.
- Berkowitz, L. (1966). Roots of Aggression. A re-examination of the frustration-aggression hypothesis, in: L. Berkowitz (red.), *The Frustration-aggression Hypothesis Revisited*, (pp. 1-28). New York: Atherton Press.
- Blumstein, A. (2002). Youth, Guns and Violent Crime. *The Future of Children*, Vol. 12, No. 2, pp. 38-53. Published by: Princeton University.
- Bourdieu, P.F. (1989). *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*. Amsterdam: Van Gennep.
- Currie, E. (1985). *Confronting Crime. An American Challenge*. New York: Pantheon Books.
- Dahlberg, L.L. (1998). Youth Violence in the United States: Major Trends, Risk Factors, and Prevention Approaches. *American Journal of Preventive Medicine*, Vol. 14, Issue 4, 259-272.
- Durkheim, É. (1947). *The Division of Labor in Society*. Glencoe: Free Press.
- Engbersen, G., Snel, E. en Weltevrede, A. (2005). Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam. Eén verhaal over twee wijken. *WRR Verkenningen 8*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- *Geweld op straat. Maatregelen ter voorkoming en bestrijding*. (2008). Kabinetsnota uit februari 2008.
- Giddens, A. (2001). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.

- Dollard, J., Miller, N.E., Doob, L.W., Mowrer, O.H., Sears, R. R. (1939). *Frustration and Aggression*. New Haven: Yale University Press.
- Jenkins, R. (1992). *Pierre Bourdieu*. Londen: Routledge.
- Jong, M.J. de (2003). *Grootmeesters van de sociologie*. Amsterdam: Boom
- Komter, A., Burgers, J. en G. Engbersen (2000). *Het cement van de samenleving. Een verkennende studie naar solidariteit en cohesie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Laan, A.M. van der en Blom, M. (2006). *Jeugddelinquentie. Risico's en bescherming; bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005*. WODC Onderzoek en beleid 245. Den Haag: Boom.
- Lin, J. & Mele, C. red. (2005). *The Urban Sociology Reader*. Londen: Routledge.
- Lünemann, K.D. en Bruinsma, M.Y. (2005). *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. WODC Onderzoek en beleid 231. Meppel: Boom.
- De Morgen (10-02-2009). Stedelijk geweld erger dan terrorisme in Europa. Gevonden op <http://www.demorgen.be/dm/nl/990/Buitenland/article/detail/682929/2009/02/10/Stedelijk-geweld-erger-dan-terrorisme-in-Europa.dhtml> op 23 juni 2011.
- Miller, N.E. (1941). The frustration-aggression hypothesis. *Psychological Review*, 4, 337-342.
- Parker, Robert Nash & Kathleen Auerhahn (1998). Alcohol, drugs, and violence. *Annual Review of Sociology*, 24, 291-311. Retrieved September 28, 2010, from ABI/INFORM Global.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, pp. 1-24.
- Robarchek, C.A. (1977). Frustration, Aggression, and the Nonviolent Semai. *American Ethnologist*, 4, 762-779.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton, N.J. : Princeton University Press
- Sassen, S. (1994). *Cities in a World Economy*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Schinkel, W. (2005). *Aspects of Violence* (Ongepubliceerd proefschrift). Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.

- Spierenburg, P.C. (2000). Jeugdgeweld in historisch perspectief. *Justitiële verkenningen*, 1, 9-20.
- Wacquant, L.J.D. en Wilson, W.J. (1989). The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 501, 8-26.
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (2009). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008* (no. 279). Meppel: Boom.
- Whiting, W.M. en I.L. Child (1954). *Child Training and Personality. A Cross-Cultural Study*. New Haven: Yale University Press.
- Wilson, W.J. (1987). *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Wilson, W.J. (1996). *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor*. New York: Vintage Books.

Bijlagen

Bijlage 1 Gemiddelden per categorie van stedelijkheid voor geweld.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1	167	.62	1.062	.082	.46	.79	0	5
2	281	.44	.901	.054	.34	.55	0	5
3	260	.57	1.076	.067	.43	.70	0	5
4	353	.59	.985	.052	.49	.69	0	5
5	158	.37	.726	.058	.25	.48	0	4
Total	1219	.53	.971	.028	.47	.58	0	5

Bijlage 2 Gemiddelden per categorie van frustratie voor geweld.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
3	813	,53	,955	,033	,47	,60	0	5
4	100	,90	1,446	,145	,61	1,19	0	5
5	32	,41	,837	,148	,10	,71	0	4
6	10	,40	,699	,221	-,10	,90	0	2
7	8	,88	1,356	,479	-,26	2,01	0	3
9	1	,00	0	0
Total	964	,57	1,019	,033	,50	,63	0	5

Bijlage 3 Gemiddelden per categorie van zich geïsoleerd voelen voor geweld.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Ja	26	.58	.945	.185	.20	.96	0	3
Soms	102	.33	.665	.066	.20	.46	0	3
Nee	835	.60	1.054	.036	.53	.67	0	5
Total	963	.57	1.020	.033	.50	.63	0	5

Bijlage 4 Gemiddelden per categorie van drugsgebruik voor geweld.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
0	887	,33	,714	,024	,28	,38	0	5
1	210	,80	1,071	,074	,65	,95	0	5
2	43	1,37	1,528	,233	,90	1,84	0	5
3	24	1,58	1,530	,312	,94	2,23	0	5
4	36	1,33	1,309	,218	,89	1,78	0	5
5	19	1,95	2,041	,468	,96	2,93	0	5
Total	1219	,53	,971	,028	,47	,58	0	5

Bijlage 5 Gemiddelden per categorie van hoeveelheid alcohol weekend voor geweld.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					1	619		
2	181	,71	1,052	,078	,56	,87	0	5
3	97	1,07	1,460	,148	,78	1,37	0	5
4	56	1,45	1,426	,191	1,06	1,83	0	5
Total	953	,59	1,027	,033	,52	,65	0	5

Bijlage 6 Gemiddelden per categorie van frequentie alcoholgebruik voor geweld.

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					1	180		
2	218	,50	,927	,063	,38	,63	0	5
3	224	,51	,980	,065	,38	,64	0	5
4	287	,74	1,146	,068	,61	,87	0	5
5	44	1,11	1,401	,211	,69	1,54	0	4
Total	953	,59	1,027	,033	,52	,65	0	5

Bijlage 7a Gemiddelden per categorie van *geslacht* met *geweld* als afhankelijke variabele.

Geslacht respondent	Mean	N	Std. Deviation
Man	,49	1851	,941
Vrouw	,56	1937	1,013
Total	,53	3788	,979

Bijlage 7b Variantieanalyse van *geslacht* voor *geweld*.

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between (Combined) Groups	4,725	1	4,725	4,937	,026
Within Groups	3623,687	3786	,957		
Total	3628,413	3787			